

Univerzita Palackého

Filozofická fakulta

Katedra historie

Mládežnické organizace v socialistickém Československu:
Československý svaz mládeže a Svaz pracujících mládeže
v národním podniku Slezan Frýdek-Místek (1948-1969)

Renáta Šamajová

Bakalářská práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.

Olomouc 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a za použití uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 19. 8. 2021

.....

Na tomto místě bych chtěla poděkovat své vedoucí práce prof. PhDr. Janě Burešové, CSc. za cenné rady, vstřícnost a pomoc při zpracování této práce. Děkuji také zaměstnancům Státního okresního archivu Frýdek-Místek a Zemského archivu Opava za zpřístupnění materiálů a vstřícné jednání. Dík patří také mé rodině a všem, kteří mě podporovali.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá vznikem a koncepcí organizací mládeže pod vedením Komunistické strany Československa. Jádrem práce je primárně zaměřeno na padesátá a šedesátá léta, kdy fungovala organizace Československý svaz mládeže (ČSM) v národním podniku Slezan Frýdek-Místek. Na základě archivních materiálů jako například zápisů ze schůzí a dobového tisku jsou popsány aktivity podle jednotlivých úseků činnosti ČSM. V práci je také zkoumána krátká existence Svazu pracující mládeže (SPM) ve zmíněném národním podniku. Cílem práce je vytvořit obraz činnosti těchto organizací.

Klíčová slova

Komunistická strana Československa, socialismus, mládežnické organizace, mládež, Československý svaz mládeže, Svaz pracující mládeže, národní podnik Slezan Frýdek-Místek

Abstract

This bachelor's thesis deals with the origin and conception of youth organizations which arose under the leadership of Communist Party of Czechoslovakia. It focuses on the fifties and sixties of 20th century when Czechoslovak Union of Youth in the national company Slezan Frýdek-Místek existed. Based on the archive materials, such as the minutes from the meetings or the press at the time, the organizations' activities depending on the individual branches of Czechoslovak Union of Youth are described. The thesis also examines the short existence of Union of Working Youth in the mentioned national company. The goal of the thesis is to provide the overview of activities of these organizations.

Key words

Communist Party of Czechoslovakia, socialism, youth organizations, youth, Czechoslovak Union of Youth, Union of Working Youth, National Company Slezan Frýdek-Místek

Obsah

Úvod.....	6
Prameny a literatura	9
1 Komunistická strana Československa a její ideologie	12
2 Charakteristika komunistického mládežnického hnutí (1921-1969)	18
2.1 Období první republiky (1918-1938) a 2. světové války.....	18
2.2 Období po druhé světové válce (1945-1948)	25
2.3 Období komunistické totality (1948-1969): Československý svaz mládeže a Svaz pracující mládeže	27
3 ČSM a SPM ve Slezanu Frýdek-Místek	31
3.1 Národní podnik Slezan	31
3.2 ČSM v n. p. Slezan Frýdek-Místek	33
3.2.1 Budování socialismu	34
3.2.2 Ideová výchova	37
3.2.3 Sportovní a kulturní činnost	39
3.2.4 Členové ČSM	42
3.3 Rozpad ČSM a Svaz pracující mládeže ve Slezanu	44
Závěr.....	48
Seznam zkratek	49
Prameny a literatura	50

Úvod

Život v socialistickém Československu nebyl jednoduchý. Komunistická strana se snažila mít pod kontrolou občany státu všech věkových kategorií. Na rozdíl od dospělých děti a mládež ještě nebyly tak zatíženy „buržoazními přežitky“, a tak bylo snadnější zkrotit jejich myšlenkovou nezávislost a zformovat je k obrazu svému. Strana chtěla mít pod kontrolou nejen jejich studium, ale také volný čas, aby z nich mohla vychovat nového „socialistického člověka“. Bylo tedy nutné zorganizovat volný čas dětí a mládeže tak, aby byli stále pod dohledem komunistů. Strana měla představu, že vytvořením jednotné a masové organizace, ve které bude mládež formována idejemi v duchu marxismu-leninismu, povstane nová generace komunistů, kteří konečně dospějí k vybudování spravedlivé komunistické společnosti. Nabízí se otázky Jaké komunistické organizace mládeže vznikly? Jaké bylo pojetí těchto organizací? Jakým způsobem se komunisté pokoušeli ideově působit na mládež? V rámci této práce se na tyto otázky pokusím odpovědět.

Komunistická strana se již v období první Československé republiky snažila vytvořit komunistickou organizaci mládeže, neměla ale moc úspěch, neboť oblíbenější byly bezesporu mládežnické organizace významnějších politických stran, dále skautská organizace Junák a kulturně-tělovýchovný Sokol. Po převzetí moci komunisty v Československu v roce 1948 začaly snahy zlikvidovat jiné, než komunistické organizace mládeže anebo je zastřešit pod jednu masovou organizaci pod vedením komunistické strany. Postupně vznikl Československý svaz mládeže (ČSM), který je hlavní mládežnickou organizací, kterou se ve své práci budu zabývat. V rámci předpokládaného rozsahu této práce je však nutné téma omezit regionálně, orientuji se tedy na oblast Frýdecko-Míšecka, odkud pocházím.

Tato bakalářská práce si dává za cíl popsat a vysvětlit organizovaný volný čas mládeže v podmínkách socialistického Československa, a to regionálně, na příkladu oblasti Frýdecko-Míšecka, konkrétně v závodních organizacích ČSM v národním podniku Slezan Frýdek-Místek. Závodní organizaci ČSM jsem se rozhodla zkoumat z toho důvodu, že k ní je nejvíce dostupných archivních pramenů z doby existence komunistické diktatury v Československu.

V první kapitole je popsán vznik Komunistické strany Československa, získání monopolu moci a její ideje, neboť zkoumané mládežnické organizace vycházely z jejích myšlenek a byly jí přímo řízeny. Pro KSČ navíc představovaly účinný nástroj, jak působit na mladé lidi a následně v nich získat voliče.

Druhá kapitola se zabývá komunistickými organizacemi mládeže od roku 1921 do konce šedesátých let dvacátého století. V ní jsem se zaměřila na organizace, na které jistým způsobem navazoval Československý svaz mládeže a Pionýrská organizace mládeže ČSM. Následovalo podrobné seznámení s Československým svazem mládeže, který byl jednotnou a masovou organizací sdružující mládež v 50. a 60. letech dvacátého století.

Ve třetí kapitole práce jsem se věnovala základním organizacím ČSM v rámci národního podniku Slezan Frýdek-Místek. Nejprve jsem stručně shrnula historii tohoto podniku a pokračovala jsem úlohou závodních organizací v něm – podle úseků činnosti jsem zastínila jejich aktivity a ke konci práce jsem stručně pojednala o rozpadu této organizace a o Svazu pracující mládeže ve Slezanu.

Jistou rezervou této bakalářské práce je jednostrannost pohledu na danou problematiku vzhledem k jejímu dosavadnímu, téměř absolutnímu neprobádání historiky. Z velké většiny jsem se musela spolehnout na oficiální literární i pramennou základnu zatíženou ideologickou normou, což mnohdy stěžovalo uskutečnění cíle práce, neboť jsem často musela věcnost informací opravdu dlouho hledat a zvažovat. Dalším problémem bylo to, že využitě články v Textiláku byly povětšinou psány redaktory-komunisty, nebo funkcionáři ČSM, kteří ctili komunistickou ideologii a propagandu. Změnilo se to až ve člancích a zápisech ze schůzí na konci šedesátých let a v průběhu Pražského jara, kdy projevy vyznívaly kritičtěji. Velkou výzvou pro mě bylo zorientovat se v pramenné základně a shromáždit relevantní informace.

Nyní několik slov k terminologii. Používání termínů „komunistický“ a „socialistický“ může být problematické. Tato práce zásadně vychází z pohledu, že KSČ¹ byla strana usilující o nastolení komunismu, tj. „společenského vlastnictví výrobních prostředků a odměňování podle potřeb“,² sociálně spravedlivé společnosti. Podle marxisticko-leninské ideologie měla diktatura dělnictva za úkol vybudovat socialismus, tj. nižší fázi komunismu. Socialistická etapa v Československu probíhala celé období totality Komunistické strany Československa, tj. v letech 1948-1989, ke komunismu se mělo dojít následně, ale dlouhodobá krize režimu vyústila v jeho zhroucení. Socialismus je však zároveň soubor myšlenek, které „vznikly jako reakce na sociální důsledky průmyslové revoluce“,³ hlavně snižování životní úrovně obyvatel, usiluje tedy o spravedlivý stát. Podle socialismu má stát zajistit materiální blahobyt svým

¹ Samotná strana se nazývala komunistická a podle toho se poté jmenovaly některé organizace, např. Komunistický svaz mládeže Československa.

² Heslo „komunismus“ in KRAUS, Jirí (a kol.): *Nový akademický slovník cizích slov*. A-Ž. Praha 2005.

³ Heslo „socialismus“ in NEŠPOR, Zdeněk (ed.): *Sociologická encyklopedie*: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Socialismus>

občanům a rovněž stát má vynucovat všeobecnou rovnost všech pomocí restrikcí. Existuje více typů socialismu, nejen jeden s východiskem v komunistické společnosti. Sociální demokraté nejsou proti soukromému vlastnictví, prosazují postupné reformy k docílení spravedlivějšího státu. Komunisté oproti tomu usilují o totální uchvácení státní moci, skrz níž nastolují deklarovanou sociální rovnost, odmítají demokracii, jsou radikálními socialisty.⁴ Tímto vysvětlením lze dojít k závěru, že termíny „komunistický“ a „komunismus“ jsou v práci používány jako vztahující se ke KSČ a konečné fázi marxisticko-leninské představy o sociálně spravedlivé společnosti, či jako synonymum k marxismu-leninismu obecně.⁵ Termíny „socialistický“ a „socialismus“ označují spjatost s jinými pojetími socialismu (v rámci politických stran), či fázi předcházející komunismu (socialismus v Československu v druhé polovině 20. století).

⁴JOCH, Roman: Socialismus a komunismus: styčné body a rozdíly. In: *Dusivé objekty. Historické a politologické pohledy na spolupráci sociálních demokratů a komunistů*. Brno 2006, s. 13-16.

⁵ To se týká například označení typu „výchova v duchu komunismu“.

Prameny a literatura

Téma mládežnického hnutí v období komunistické totality v Československu není v současné době ještě příliš zpracované. Existuje však mnoho literatury vydané v podmínkách komunistického režimu v Československu (1948-1989), jež vznikala pro propagandistické účely. Problematické je, že informace v nich jsou silně ideologicky zabarvené, a tudíž zkreslené a velmi subjektivní, na druhou stranu je v nich dobře vidět tehdejší komunistické myšlení. Například jsou nekomunistické strany nazývány „reakce“, „buržoazní“ a jejich program i úmysly jsou většinou hodnoceny jako nepřátelské vůči KSČ. Správné je jedině vše komunistické, tj. vycházející z programu KSČ či marxismu-leninismu jako ideologického základu. Tento typ pramenů lze vyhodnotit jako dobové tištěné prameny. Jedná se hlavně o brožury, ale také o knihy či slovníkové příručky pojednávající o komunistickém hnutí mládeže nebo o KSČ.

Komunistické mládežnické organizace v období první republiky jsou popsány v publikacích *Historie dětského pokrokového hnutí: příspěvek k dějinám dětského hnutí*,⁶ jejíž autor čerpal z mnoha dobových materiálů, či ve *Vzpomínkách československých komsomolců*,⁷ jež jsou krátkými sesbíranými paměťmi členů Komsomolu na vznik a činnost komunistických mládežnických organizací. Přehledným slovníkem o mládežnickém hnutí je *Mladí světa: stručný slovník k dějinám a současnosti mládežnického hnutí*.⁸ Další publikace⁹ pojednávají o organizacích mladých po převzetí moci komunistickou stranou nebo v době jejího postupného získávání monopolu moci. Také o Pionýrské organizaci byla za socialismu napsána mnohá díla.¹⁰

Odborných historických prací vydaných po revoluci v roce 1989, které by se k tomuto tématu vztahovaly, je podstatně méně. Nejvíce se této problematice věnuje Jiří Knapík, který je (spolu)autorem několika publikací o volném času či socialistické kultuře, ve kterých se

⁶ BUDSKÝ, František: *Historie dětského pokrokového hnutí: příspěvek k dějinám dětského hnutí*. Praha 1958.

⁷ *Vzpomínky československých komsomolců*. Praha 1971.

⁸ BÖHNEL, Richard: *Mladí světa: stručný slovník k dějinám a současnosti mládežnického hnutí*. Praha 1983.

⁹ BARTOŠ, Josef: *Československý svaz mládeže v letech 1945-1955*. Praha 1958. BÖHNEL, Richard (a kol.): *Mladí světa: stručný slovník k dějinám a současnosti mládežnického hnutí*. Praha 1983. BUDSKÝ, František: *Historie dětského hnutí: příspěvek k dějinám dětského hnutí*. Praha 1961. HOFBAUER, Břetislav: *Dětské hnutí v Československu v letech 1945-1949. Příspěvek k jeho historii a teorii*. Praha 1966. HRÍBEK, Bruno: *Sjednocení mladé generace. Příspěvek k historii mládežnického hnutí v Československu v letech 1945-1950*. Praha 1979. KOKOŠKA, Jaroslav – LISA, Josef – TŮMA, Vladimír: *Rukověť svazáckého funkcionáře*. Praha 1961.

¹⁰ ČMOLÍK, Otto a ZAJÍC, Miroslav: *Kapitoly z historie Pionýrské organizace v Československu: (stručný nástin vývoje v letech 1945-1978)*. Praha 1979. ČMOLÍK, Otto – HERMANOVÁ, Inka: *Kapitoly z dějin pionierskej organizácie v Československu*. Bratislava 1983.

částečně dotýká i mládežnických organizací, např. Volný čas v českých zemích 1957-1967¹¹ a Děti, mládež a socialismus v Československu v 50. a 60. letech.¹² Mezi pionýrským šátkem a mopedem,¹³ poměrně nedávno vydaná publikace Jiřího Knapíka a Martina France, se dá považovat za první komplexnější syntézu pojednávající o dětství a mládí za socialismu v Československu, nehledě na podstatně úžeji – jak regionálně, tak tematicky zaměřené diplomové práce.¹⁴ Přínosným objektivním vhladem do problematiky Komsomolu a jiných prvorepublikových organizací je článek od Bohumila Melichara a Jakuba Vrby.¹⁵ Nejvíce se tématu mé bakalářské práce dotýká článek od Daniely Matroszové.¹⁶

Některé informace o mládežnickém hnutí či o mládeži za socialismu lze nalézt také v publikacích pojednávající o komunistické totalitě. Práce Karla Kaplana, např. Československo v letech 1948–1953. Zakladatelské období komunistického režimu¹⁷ nebo Proměny české společnosti (1948–1960)¹⁸ mi byly nápomocné. Dílo Každodenní život v Československu 1945/48-1989¹⁹ se také dotýká otázky života mládeže, to ostatně také Informační boj o Československo/v Československu (1945-1989),²⁰ věnující se propagandě komunismu v Československu. Také v Tematické příručce k československým dějinám 1948-1989²¹ je část věnovaná organizování mládeže.

¹¹ FRANC, Martin – KNAPÍK, Jiří: *Volný čas v českých zemích 1957-1967*. Praha 2013. V tomto díle je téma volného času zaměřeno nejen na mládež, ale i na kulturu, masmédiu a pojetí volného času obecně.

¹² KNAPÍK, Jiří: *Děti, mládež a socialismus v Československu v 50. a 60. letech*. Opava 2014. V tomto díle se autor hlavně zaměřuje na pojetí dětství jako součásti moderní propagandy, volný čas dětí a způsoby uměleckého ztvárnění dětství (film, televize).

¹³ FRANC, Martin – KNAPÍK, Jiří (a kol.): *Mezi pionýrským šátkem a mopedem. Děti, mládež a socialismus v českých zemích 1948-1970*. Praha 2018.

¹⁴ PLESL, Tomáš: *Československý svaz mládeže na Jihlavsku v archívních pramenech a médiích 1948-1960* (nepublikovaná magisterská diplomová práce) Brně 2019.

ŠINDLÁŘ, Michal: *Československý svaz mládeže jako prostředek ideologického působení na mládež v Brně (1949-1953)* (nepublikovaná magisterská diplomová práce) Brno 2017.

¹⁵ MELICHAR, Bohumil – VRBA, Jakub: Komunistická mládež: Radikální aktivismus mezi třídní a nacionální identitou, s. 106. In: *HOP. Historie - Otázky - Problémy* roč. 9, 2017, č. 2, s. 103-121.

¹⁶ MATROSZOVÁ, Daniela: Náhled do činnosti základních organizací Československého svazu mládeže na závodech na příkladu Ostravského kraje optikou archívních pramenů 50. a 60. let 20. století. In: *Acta historica Universitatis Opaviensis* 11, 2018, s. 93-101.

¹⁷ KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1948–1953. Zakladatelské období komunistického režimu. 2. část*. Praha 1991.

¹⁸ KAPLAN, Karel: *Proměny české společnosti (1948–1960). Část první*. Praha 2007.

¹⁹ PAŽOUT, Jaroslav (ed.): *Každodenní život v Československu 1945/48-1989*. Praha – Liberec 2015.

²⁰ PAŽOUT, Jaroslav (ed.): *Informační boj o Československo/v Československu (1945-1989)*. Praha 2014.

²¹ KOCIAN, Jiří (ed.): *Tematická příručka k československým dějinám 1948-1989*. Praha 2019.

Informace o národním podniku Slezan Frýdek-Místek za socialismu lze najít v příručkách Brigády socialistické práce ve Slezanu o sobě,²² „Od A až do Zet“²³ a Moderní podnik, moderní výroba²⁴ aj.

Jako primární prameny mi posloužily archiválie z archivních fondů týkajících se národního podniku Slezan Frýdek-Místek. Nevýhodou všech těchto fondů je to, že dosud nejsou zpracované, a tedy bylo obtížné zorientovat se v hledání vhodných pramenů. Zároveň některé části jsou zachované útržkovitě a některé dokonce nejsou ani dohledatelné. To platí o fondu Socialistický svaz mládeže – podniková organizace Slezan, s. p. Frýdek-Místek (1970-1989),²⁵ který obsahuje archiválie týkající se závodních organizací ČSM v textilním podniku Slezan Frýdek-Místek. Problémem je útržkovitost dochovaných materiálů, přesto je možné aspoň částečně vytvořit obraz o činnosti těchto organizací v podniku. Doplněním byly archiválie k ZO ČSM z fondu Slezan, bavlnářské závody, s. p. Frýdek-Místek,²⁶ jež poskytuje materiály k jednotlivým závodům podniku. Fond Sběrka soudobé dokumentace Slezan, s. p. Frýdek-Místek²⁷ mi poskytl některé tištěné prameny o podniku. Využila jsem také velmi obsáhlý archivní fond Československý svaz mládeže – Severomoravský krajský výbor Ostrava 1950-1969.²⁸ Obsahuje mnoho materiálů ze schůzí KV ČSM Ostrava a také písemnosti k jednotlivým okresním organizacím ČSM v rámci Severomoravského kraje včetně okresu Frýdek-Místek.

Také jsem čerpala z dobového tisku Textilák,²⁹ jež byl listem národního podniku Slezan. Tyto noviny informovaly zaměstnance závodu o dění v podniku a aktivitách stranických organizací v jednotlivých závodech. V padesátých letech byly tyto noviny velmi ideologicky zabarvené, ale ke konci šedesátých let lze vyzorovat uvolnění cenzury a psaní na přímo, i s kritikou. Tak tomu bylo hlavně v období tzv. Pražského jara, což dokládá i pravidelná rubrika Textiláku „Mohu mluvit?“. V archivu Frýdek-Místek mi byly k dispozici tisky z let 1952 až 1970, kde jsem mechanickou metodou listování vyhledávala články týkající se mládeže nebo základních organizací ČSM ve Slezanu.

²² CHLEBKOVÁ, Ludmila – VLK, Vilém: *Brigády socialistické práce ve Slezanu o sobě. Vydáno na počest VII. sjezdu KSČ.* Frýdek-Místek 1962.

²³ „Od A až do Zet“. *O práci textiláků a odborném učilišti v bavlnářských závodech národního podniku Slezan, nositele Řádu práce Frýdek-Místek.* Frýdek-Místek 1975.

²⁴ *Moderní podnik, moderní výroba: národní podnik Slezan.* Praha 1979.

²⁵ Fond je uložen ve Státním okresním archivu ve Frýdku-Místku. Zkratka fondu, která bude užita v práci: SSM Slezan Frýdek-Místek.

²⁶ Zkratka fondu: Slezan, bavln. závody.

²⁷ Zkratka fondu: Sb. soud. dok. Slezan.

²⁸ Fond je uložen v Zemském archivu v Opavě. Zkratka fondu: KV ČSM Ostrava.

²⁹ Nejprve název Bezručův textilák, poté Lašsko-slovácký textilák a Textilák. Poslední dva názvy se střídaly.

1 Komunistická strana Československa a její ideologie

Komunistická strana Československa hrála v dějinách komunistického mládežnického hnutí velkou roli. Mezníky v jejím vývoji a postupu získávání monopolu moci se odrazily také ve vývoji mládežnických hnutí, jež vznikly pod její kontrolou. Emancipací krajně levicové části sociální demokracie začaly vznikat jednotlivé komunistické mládežnické organizace s hlavním cílem posloužit straně nábořem do svých řad.

Příčiny vzniku Komunistické strany Československa lze najít v rozkolu Československé sociálně demokratické strany dělnické. Sociální demokracie byla vnitřně rozložena již na konci roku 1919; zatímco její levicové křídlo ovlivněné marxismem, tvořící většinu členů, nechtělo participovat s buržoazií, pravicová část strany to vnímala jako hrozbu pro demokracii.³⁰ Vlivem rozporů byl záříjový termín XIII. sjezdu strany odložen na prosinec, ale marxistická levice uspořádala sjezd v původním termínu, 25. – 29. září 1920,³¹ kde se oficiálně ustavila jako Československá sociálně demokratická strana dělnická (levice).³² Následně obsadila Lidový dům, ve kterém začala tisknout Rudé právo, marxisticky orientovaný tisk. Devátého prosince policie budovu vrátila pravému křídлу sociální demokracie. Levice na to zareagovala uspořádáním generální stávký probíhající 10. prosince – hlavně na Kladensku, Lounsku a Hodonínsku,³³ nakonec však byla krvavě potlačena.³⁴ Na dalším sjezdu probíhající 14. - 16. května 1921 levice vytvořila vlastní stranu s názvem Československá komunistická strana a také se přihlásila ke Komunistické internacionále.³⁵ Do KSC fúzovala marxistická křídla sociálně demokratických stran, čeští a slovenští komunisté z Ruska, anarchokomunisté kolem Stanislava Kostky Neumanna a radikálové z bývalé České strany pokrokové.³⁶ Plné sjednocení všech komunistických skupin včetně těch od národnostních menšin v ČSR do jediné strany nastalo na slučovacím sjezdu uskutečněném 30.

³⁰ RUPNIK, Jacques: *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*. Praha 2002, s. 49-50.

³¹ NECHVÁTAL, Martin: *15. 5. 1921 založení KSC: ve službách Kominterny*. Praha 2002, s. 21.

³² MAREK, Pavel (a kol): *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861-1998*, s. 138.

³³ NECHVÁTAL, Martin: *c. d.*, s. 23.

³⁴ RUPNIK, Jacques: *c. d.*, s. 50-51.

³⁵ Myšlenkou Komunistické internacionály byla snaha o mezinárodnost komunistického hnutí (mezinárodní sloučení proletariátu). Kominternu si tak zároveň zajistila kontrolu činnosti všech komunistických stran.

ČIHÁK, Miroslav (a kol.): *Protokoly Ustavujícího a Slučovacího sjezdu KSC: 14.-16. května 1921, 30. října – 2. listopadu 1921*. Praha 1981, s. 149 a 155.

³⁶ Více k jednotlivým komunistickým skupinám viz MAREK, Pavel (a kol): *c. d.*, s. 137-138.

října až 4. listopadu 1921.³⁷ Ze začátku měla strana až 350 000 členů, postupem času však počet členské základny klesal.³⁸

V dalším vývoji se komunistická strana odpoutala od sociálně demokratických tradic a stala se plně součástí mezinárodního komunistického hnutí, tedy doslova kopírovala politiku sovětské komunistické strany. Tento proces tzv. bolševizace KSČ probíhal od roku 1924.³⁹ V podstatě šlo o čistky ve straně, a to těch členů, kteří chtěli spolupracovat se sociální demokracií nebo nějakým způsobem souhlasili s jejími principy, či protestovali proti zásahům Kominterny do vnitřního dění v KSČ.⁴⁰ V únoru 1929 se na V. sjezdu KSČ do čela zásahem Kominterny dostali mladí komunisté,⁴¹ stalinisté, vedení Klementem Gottwaldem, přičemž tato změna zasáhla poměry ve straně – odešlo z ní mnoho členů včetně známých komunistických intelektuálů a počet komunistů ve straně v roce 1930 klesl až na 25 000.⁴² KSČ následně přebírala teze z Moskvy a nebyl v ní prostor pro svobodnou diskuzi.

Nejaktuálnějším úkolem komunistů bylo rozvracet tehdejší společenský kapitalistický systém v Československu,⁴³ protože ČSR podle jejich mínění byla imperialistický stát pod vlivem západních buržoazií. To souviselo s postupným uskutečňováním dvaceti jedna podmínek, které se strana zavázala naplňovat, když se chtěla připojit a posléze připojila ke Komunistické internacionále. Jako v každé jiné straně, i v KSČ proběhlo několik stranických krizí – např. spory mezi ultralevicí a pravicí o charakter strany nebo rozepře o formách spolupráce s Kominternou, jak již ostatně bylo zmíněno.

V parlamentních volbách v roce 1925 se sice komunistická strana umístila na druhém místě s 934 223 hlasy (13, 2 %) a získala 41 mandátů,⁴⁴ ale přešla do opozice. Využila ve svůj prospěch i světovou hospodářskou krizi, především vysokou nezaměstnanost a zhoršení sociální situace dělnictva, kvůli nimž hlavně ona pořádala stávky, hladové pochody a demonstrace, spojené s kritikou sociálních opatření tehdejší vlády a s protifašistickou a

³⁷ ČIHÁK: *c. d.*, s. 241.

³⁸ NECHVÁTAL: *c. d.*, s. 28.

³⁹ RUPNIK: *c. d.*, s. 57-58.

⁴⁰ Takto byli „odstraněni“ například Bohumír Šmeral a Josef Bubník – Šmeral byl přemístěn do Moskvy, aby zmizel z domácí scény a Bubník byl vyloučen z KSČ. RUPNIK: *c. d.*, s. 69-77.

⁴¹ R. Slánský, J. Šverma, V. Kopecký, O. Synek, J. Guttmann, E. Fried a další.

⁴² Odešli Ivan Olbracht, S. K. Neumann Vladislav Vančura a další. RUPNIK: *c. d.*, s. 77-80, 85.

⁴³ *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004*, s. 715.

⁴⁴ DEVÁTÁ, Markéta - KOCIAN, Jiří - PERNES, Jiří: *Českoslovenští komunisté a jejich strana*. Praha 2017, s. 7.

protikapitalistickou agitací. Úspěšně tak získala mnoho nezaměstnaných na svou stranu.⁴⁵ Před prezidentskými volbami v roce 1935 měla KSČ heslo „Ne Masaryk, ale Lenin!“ s cílem vzniku dělnické revoluce a za tuto protistátní činnost byli někteří funkcionáři strany trestně stíháni, ale např. Klement Gottwald uprchl do Moskvy.⁴⁶ V létě 1935 Kominternu na svém kongresu vytyčila nový úkol pro mezinárodní komunistické hnutí, jímž bylo vybudování lidové fronty proti vzrůstající síle fašismu, tj. kooperace s ostatními politickými stranami, do té doby označovanými za buržoazní. To byla strategie pro zvýšení vlivu komunistických stran.⁴⁷ KSČ se náhle označila za ochranitelku československého státu proti fašismu, a to i díky spojenecké smlouvě mezi ČSR a Sovětským svazem. Na základě této politiky strana odmítla Mnichovskou dohodu, ale jinak byla v době druhé republiky pasivní. Přední členové strany následně na příkaz Kominterny emigrovali mj. do Moskvy – jednalo se o Klementa Gottwalda, Rudolfa Slánského, Václava Kopeckého a další.⁴⁸

V průběhu druhé světové války se KSČ řídila politikou Kominterny, která na základě paktu Molotov-Ribbentrop podepsaného 23. srpna 1939 vnímala Němce jako své spojence a odmítala londýnskou odbojovou činnost Edvarda Beneše.⁴⁹ Až po napadení Sovětského svazu Německem v červnu 1941 se KSČ zapojila do ilegálního domácího a zahraničního odboje proti nacistům. Edvard Beneš svou poválečnou zahraniční politiku chtěl orientovat na Sovětský svaz, neboť západní spojenci zklamali. Výsledkem bylo podepsání československo-sovětské smlouvy o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci v prosinci 1943; přestože se SSSR zavazoval nevměšovat se do vnitřních záležitostí země, ve skutečnosti to porušoval v poválečné době řízením Komunistické strany Československa.

Po osvobození značné části československého území od nacistické okupace Rudou armádou se stát dostal pod sféru vlivu Sovětského svazu. Podle Rupníka se komunisté dostali k moci už v roce 1945.⁵⁰ Československo bylo řízeno podle komunisty zformulovaného tzv. Košického vládního programu přijatého v dubnu 1945,⁵¹ jehož podstatou byla orientace na Sovětský svaz a spolupráce s ním ve všech sférách.⁵² Postupně bylo provedeno několik

⁴⁵ KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*. Díl druhý. Československo a české země v krizi a ohrožení (1930-1935). Praha 2002, s. 99-101.

⁴⁶ PÁNEK: *Dějiny českých zemí*, Praha 2008, s. 329-330.

⁴⁷ PÁNEK: *c. d.*, s. 332.

⁴⁸ RUPNIK: *c. d.*, s. 120 a 150.

⁴⁹ DEVÁTÁ, Markéta - KOCIAN, Jiří - PERNES, Jiří: *Českoslovenští komunisté a jejich strana*. Praha 2017, s. 9.

⁵⁰ RUPNIK: *c. d.*, s. 248.

⁵¹ KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1945-1948, I. část*. Praha 1991, s. 19.

⁵² Košický vládní program, bod IV.

socioekonomických reforem –znárodnění klíčových podniků a závodů nad pět set zaměstnanců, pojišťoven a bank, pozemkové reformy a sociální opatření.⁵³

Nově se politika v ČSR měla uskutečňovat skrze Národní frontu, jednokomorový orgán, jež neumožňoval existenci opozice, v jistém směru tedy došlo k omezení parlamentní demokracie.⁵⁴ Byly v ní zastoupeny politické strany s různým postojem k uskutečňování socialismu – KSČ, sociální demokracie, národní socialisté, strana lidová, Komunistická strana Slovenska a slovenská Demokratická strana. Strategie KSČ spočívala v postupném ovládnutí všech mocenských složek ve společnosti, počínaje národními výbory, přes bezpečnostní složky a odbory – vždy tam dosadila „své“ lidi. Ovládala také důležitá ministerstva – vnitra, informací, zemědělství, obrany aj. Komunisté se spolu se sociálními demokraty a národními socialisty spojili v tzv. „socialistický blok“, ten jim ale sloužil jen pro zvýšení jejich politického vlivu. Národní socialisté po tomto zjištění blok opustili. Ve volbách 1946 získala KSČ 38 % hlasů, čímž se stala nejsilnější stranou Národní fronty.⁵⁵

Nekomunistické strany vystupovaly proti politice KSČ, ale hodlaly zachovat koalici Národní fronty a nevytvořit opozici proti KSČ. V Národní frontě bylo mnoho sporů ohledně různých politických opatření a zákonů.⁵⁶ Krize uvnitř Národní fronty vyvrcholila 13. února 1948, kdy se ministr vnitra chystal nahradit osm nekomunistických divizních policejních komisařů komunistickými. Vláda bez souhlasu komunistů schválila usnesení o anulaci tohoto přemístění, ale ministr vnitra Nosek tak neučinil (neúčastnil se schůze vlády). Dvacátého února proto nekomunističtí ministři podali demisi, čímž usilovali o předčasné volby, které měly vytvořit nové poměry v Národní frontě.⁵⁷ Ale komunisté krize a pasivity ostatních stran využili. Učinili nátlak na prezidenta Beneše, aby přijal demise ministrů, demonstrací, generální stávkou a „mobilizací mas“ – mj. vznikem akčních výborů Národní fronty, které v zemi v podstatě nastolily monopol moci KSČ⁵⁸ či pohotovostí policie a Lidových milic. Zároveň navrhli prokomunistické ministry k doplnění své vlády. Pětadvacátého února prezident podepsal demisi i návrhové dekry prokomunistických ministrů a Gottwald to poté oznámil demonstrantům.⁵⁹ KSČ tak získala moc nenásilnou cestou.

⁵³ KAPLAN: *c. d.*, s. 22-26.

⁵⁴ PÁNEK, Jaroslav: *Dějiny českých zemí*, Praha 2008, s. 368.

⁵⁵ RUPNIK, Jacques: *Dějiny Komunistické strany Československa*, s. 201-215.

⁵⁶ KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1945-1948, I. část*. Praha 1991, s. 58-59.

⁵⁷ RUPNIK: *c. d.*, s. 237-239. KAPLAN: *c. d.*, s. 146 a 148.

⁵⁸ KAPLAN: *c. d.*, s. 151-152.

⁵⁹ RUPNIK: *c. d.*, s. 243-246.

Postupně vznikl tuhý totalitní režim jedné strany, jež likvidovala a umlčovala své skutečné i domnělé odpůrce a propagovala výhradně jen marxismus-leninismus. Přestože si strana slibovala dostat společnost do socialistické a posléze komunistické fáze, ve které bude lépe, začaly se vynořovat mnohé společenské a ekonomické problémy. Krize vyvrcholila nespokojeností komunistů s vládou Antonína Novotného, tehdejšího tajemníka ÚV KSČ a zároveň prezidenta republiky. V lednu 1968 byl na zasedání ÚV KSČ Novotný zbaven funkce tajemníka, kterou dostal Slovák Alexander Dubček. V březnu byl novým prezidentem zvolen Ludvík Svoboda, což plně nastartovalo demokratizující proces označovaný jako Pražské jaro. Tlakem veřejnosti došlo k odstranění cenzury, obnově mnohých zrušených spolků aj. ve snaze zlidštit a zmírnit totalitní režim. Demokratizace však byla zastavena zásahem vojsk Varšavské smlouvy a okupací Československa 21. srpna 1968. Posléze došlo k personálním změnám v československé vládě a začal proces normalizace, jímž se opět upevnila pozice KSČ ve státě.

Nyní je vhodné přiblížit, jaký byl myšlenkový základ KSČ. Předseda ustavujícího sjezdu KSČ Bohumír Šmeral prohlásil, že „komuna jediná je s to plánovitou organizací světa odstranit příčiny válek, odstranit duševní a fyzický zmatek, anarchii výroby a zavést účelné hospodářské využití všeho a všude.“ Rovněž byl přesvědčen o tom, že komunismus je „novým náboženstvím chudých.“⁶⁰ Komunistická strana se po své bolševizaci řídila ideologií marxismu-leninismu, souborem myšlenek a teorií Karla Marxe, Friedricha Engelse a Vladimira Iljiče Lenina kodifikovaným Josifem V. Stalinem. Hlavní myšlenkou celého komunistického hnutí bylo přesvědčení, že dělníci jsou nespravedlivě vykořisťováni svými zaměstnavateli – kapitalisty, kteří vlastnili např. továrny (probíhal tzv. třídní boj mezi proletariátem a buržoazií). Koncepce třídního boje v sobě zahrnovala likvidaci odpůrců komunistické ideologie, což ostatně provozoval Stalin už ve 30. letech v sovětském Rusku či se tak stalo v Československu po únoru 1948. Proletariát měl v určitém bodu boje zvítězit nad buržoazií, převzít vládu a tím nastolit tzv. diktaturu proletariátu.⁶¹ Úkolem proletariátu bylo vybudovat socialistickou společnost založenou na likvidaci třídních rozdílů, zespolečenštění výrobních prostředků⁶² aj., čímž uskutečnil tzv. socialistickou revoluci. Po této fázi měl následovat vznik spravedlivé komunistické společnosti bez třídních rozdílů, ve které by došlo k zajištění všech rozumných potřeb všech lidí, tj. všestranný rozvoj člověka, vše v míru, bez násilí. Následující vývoj ve dvacátém století však ukázal, že se jednalo o utopickou vizi, která

⁶⁰ ČIHÁK, Miroslav (a kol.): *c. d.*, s. 141.

⁶¹ V Československu byla diktatura proletariátu nastolena v únoru 1948.

⁶² Tj. např. kolektivizace v zemědělství a znárodnění průmyslu.

se při pokusu o zrealizování zvrhla v totalitní režim, v němž šlo jen o uchvácení moci komunisty.

2 Charakteristika komunistického mládežnického hnutí (1921-1969)

Tato část práce podává přehled o mládežnických organizacích vzniklých pod hlavičkou Komunistické strany Československa do konce šedesátých let dvacátého století.

2.1 Období první republiky (1918-1938) a 2. světové války

Vznik samostatného československého státu umožnil vznik širokého spektra politických stran. Každá politická strana chtěla svými idejemi proniknout do všech oblastí a etap života svých členů, proto byla vytvořena síť organizací a spolků, které naplňovaly různé společenské potřeby „svých“ lidí – od hospodářských družstev, přes ženské spolky, sportovní a kulturní organizace až po mládežnická a dětská hnutí.⁶³ Významnou roli v získávání a utvrzování idejí dané strany měl také stranický tisk.

Komunisté chtěli mít pod kontrolou celou etapu lidského života – ideálně mělo být dítě už od malička vychováváno svou matkou-komunistkou, dále se mělo stát Mladým průkopníkem, oficiálně od 14 let vstoupit do Komsomolu a poté se jako dospělé mělo stát členem KSČ.⁶⁴ Dětské a mládežnické organizace vlastně komunistům vychovávaly další generace budoucích komunistů.

V rámci Československé sociálně demokratické strany dělnické také existovala mládežnická organizace. Jednalo se o sekce mládeže při samotné straně. Vznik komunistické organizace pro mládež začal podobně jako vznik samotné komunistické strany rozštěpením této organizace. V rámci Mládeže Československé strany sociálně demokratické se velká část mladých (skoro třicet tisíc) radikalizovala a přiklonila na stranu marxistické levice.⁶⁵ Usilovali o připojení se ke Komunistické internacionále mládeže, čímž by se tím pádem prohlásili za stoupence komunismu. O radikalizaci svědčí i to, že česká sociálně demokratická mládež byla jedním ze zakládajících členů Komunistické internacionály mládeže, sekce Komunistické internacionály, založené v listopadu 1919.⁶⁶ K přihlášení se k zásadám KIM na druhém sjezdu svazu sociálně demokratické mládeže v Lidovém domě 23.-24. října 1920 souhlasila většina delegátů. V prosinci 1920 byl vytvořen akční výbor mládeže složený ze

⁶³ MELICHAR, Bohumil – VRBA, Jakub: Komunistická mládež: Radikální aktivismus mezi třídní a nacionální identitou, s. 106. In: *HOP. Historie - Otázky - Problémy* roč. 9, č. 2 (2017), s. 103-121.

⁶⁴ MELICHAR, Bohumil – VRBA, Jakub: *c. d.*, s. 106.

⁶⁵ BUDSKÝ, František: *Historie dětského pokrokového hnutí: příspěvek k dějinám dětského hnutí*. Praha 1958, s. 107.; *Vzpomínky československých komsomolců*. Praha 1971, s. 26-27.

⁶⁶ *Vzpomínky*, s. 7-12.

zástupců národních svazů komunistické mládeže a měl se podílet na přípravě jednotné organizace.⁶⁷

Na III. sjezdu sociálně demokratické mládeže 6. února 1921 bylo přijato usnesení o vytvoření českého svazu komunistické mládeže. Hned následujícího dne chtěli také vytvořit jednotnou organizaci komunistické mládeže v Československu pod KIM,⁶⁸ ale tento skutek odložili na ilegální setkání 20. února 1921, a to bez vědomí policie.⁶⁹ Dvacátého února tedy byl tajně založen jednotný Svaz komunistické mládeže Československa (také Komsomol),⁷⁰ a to spojením komunistických svazů mládeže na území ČSR – českého Komsomolu, Svazu komunistických mladorobotníků Slovenska, německých svazů mládeže a komunistických skupin Stanislava Kostky Neumanna.⁷¹ Byl sekcí KMI a vzorem pro jeho vytvoření byl sovětský Komsomol.⁷² Do vedení bylo zvoleno vždy pět zástupců z české, německé a slovenské mládeže a jako tisková platforma byl vytvořen Mladý komunista, vycházející co čtrnáct dní, následně však byl zastaven.⁷³ Na druhém sjezdu v lednu 1922 byl změněn název na Komunistický svaz mládeže Československa (KSMČ).⁷⁴ Komsomol jako řádná organizace také uskutečňoval sjezdy.

Cílem KSMČ bylo vychovávat mládež v duchu marxismu-leninismu pod vedením komunistické strany⁷⁵ - ostatně posláním KSČ bylo také vytvořit nového člověka,⁷⁶ což se mělo podařit především působením na mládež a děti už od nejtělejšího věku. Podstata úlohy Komsomolu byla dobře vystihnuta v usnesení ze IV. sjezdu KSČ v roce 1929: „Hnutí mládeže má za úkol vést boj miliónových mas proletářských dětí. Bude bojovat proti jejich, ještě velmi často se vyskytujícímu vykořisťování ve výrobě, proti jejich hladu, proti měšťácké

⁶⁷ *Vzpomínky*, s. 23.

⁶⁸ *Vzpomínky*, s. 13-15.

⁶⁹ *Vzpomínky*, s. 35-36.

V té době ještě platil zákon o shromažďovacím právu č. 135/1867 ř. z. (právního řádu rakouského), v němž § 2 nařizoval: „Kdo chce svolati shromáždění lidu aneb vůbec shromáždění všeobecně přístupné, na pozvané hosty neobmezené, musí to nejméně 3 dny před zamýšleným konáním shromáždění oznámiti úřadu písemně s udáním účelu, místa a doby shromáždění. (...)“ Dle § 12 bylo rovněž povinné vyslat na shromáždění zřízence úřadu (zde policistu). Zákon č. 135/1867 ř. z., o právu shromažďovacím.

⁷⁰ NECHVÁTAL, Martin: *c. d.*, s. 24.

⁷¹ BÖHNEL, Richard: *Mladí světa: stručný slovník k dějinám a současnosti mládežnického hnutí*, s. 78.

⁷² Komsomol byl založen 28. října 1918 v Moskvě v rámci I. všeruského sjezdu svazů mládeže. BUDSKÝ: *c. d.*, s. 65.

⁷³ *Vzpomínky*, s. 15 a 23.

⁷⁴ http://www.kominternet.cz/dejiny_hnuti_01.html

⁷⁵ „(...) mládež má být politicky s námi naprosto jednotná, nemá být rozdělena ve směru politickém, má být naprosto s námi shodná, nemá žádnou samostatnost a my musíme ji za všech okolností k sobě připoutat.“ ČIHÁK (a kol.): *c. d.*, s. 412.

⁷⁶ Z projevu Bohumila Šmerala: „(...) Komunismus chce nejen novou základnu výrobní a správní, ale i nového člověka. (...) Jsme víc než politická strana. Jsme předvoj nového života. Tvoříce nové poměry, chceme tvořit také nové lidi.“ ČIHÁK (a kol.): *c. d.*, s. 142.

výchově, která je ohlupuje a odcizuje dělnické třídě, proti persekuci a militarizaci dělnických dětí – a v tomto boji bude děti vychovávat v uvědomělé příslušníky a bojovníky dělnické třídy za pomoci masových organizací.“⁷⁷ Vedoucí komsomolci byli tedy přesvědčeni, že děti a mládež údajně trpící pod kapitalistickým systémem zachrání právě komunistický svaz mládeže a jemu podobné komunistické organizace.

Komunistické svazy mládeže se podle prohlášení Komunistické internacionály mládeže měly stát masovými, a proto měly usilovat o získání co nejvyššího počtu dělnické mládeže pro komunismus.⁷⁸ Počet organizovaných členů se pohyboval někde mezi 8 000 až 13 000, ve třicátých letech jich bylo možná až 25 000.⁷⁹ KSMČ měl mezi komunistickými organizacemi věnujícími se dětem a mládeži vůdčí pozici a ostatní s ním měly spolupracovat, i když rozvíjením jiných než politických zájmů dětí a mladých.⁸⁰

Komsomolci se zaměřovali především na politické aktivity; chtěli šířit myšlenky marxismu-leninismu mezi mládeží všemožným způsobem. Například zakládali pěvecké a recitační kroužky, pořádali výlety, rozšiřovali volební letáky strany a na mnohá místa psali komunistická hesla.⁸¹ Po komsomolských schůzích se mnohdy pořádaly průvody mládeže za zpěvu revolučních písní.⁸² Mezi důležité aktivity patřilo také vydávání ilegálního časopisu *Mladý komunista*. Ideálně měla být u každé místní i závodní (podnikové) skupiny komunistů také mládežnická buňka, ale dařilo se tak jen s nepatrným úspěchem. Skupiny mládeže v podnicích však musely fungovat ilegálně, neboť organizovaným komsomolcům hrozilo propuštění ze zaměstnání.⁸³ Spíše vznikala silná centra komunistické mládeže ve velkých průmyslových aglomeracích, kde pracovalo mnoho mladých dělníků.⁸⁴

Mladí komunisté byli stranickým tiskem vyzýváni k boji proti buržoaznímu československému státu. Hlavním nástrojem této ideologicky zabarvené deklarace skutečnosti bylo kritizování nedostatků ve školském systému a také v armádě – poukazovalo se na

⁷⁷ BUDSKÝ: *c. d.*, s. 150.

⁷⁸ BÖHNEL: *c. d.*, s.78-79.

⁷⁹ *Vzpomínky*, s. 73.

⁸⁰ Z III. sjezdu KSČ. BUDSKÝ: *c. d.*, s. 142.

⁸¹ *Vzpomínky*, s. 51.

⁸² *Vzpomínky*, s. 135.

⁸³ *Vzpomínky*, s. 101-102.

⁸⁴ MELICHAR, Bohumil – VRBA, Jakub: *c. d.*, s. 107.

nerovnost vzdělání mládeže vlivem třídních rozdílů mezi lidmi,⁸⁵ na nevyhovující podmínky řadových vojáků v rámci povinné vojenské služby,⁸⁶ nebo na vykořisťování učňů.⁸⁷

Komsomol vykonával agitační činnost i v rámci apolitické československé armády. Chtěl tak bojovat proti jejímu údajnému militaristickému a imperialistickému založení.⁸⁸ Docházelo k vytváření komunistických skupin v armádě, sabotážím vojenských akcí, k agitačním antimilitaristickým kampaním mezi branci⁸⁹ a k šíření antimilitaristických letáků.⁹⁰ Kvůli těmto jednoznačně ilegálním činům byl KSMČ ministerstvem vnitra dvakrát zakázán, a to v roce 1922 a 1932.⁹¹ Byla zastavována činnost jeho tiskovin a také bylo proti některým členům zakročeno. Až do roku 1926 proto pracoval v ilegalitě.⁹² Částečnou legalitu komunisté organizaci zajistili tak, že ji přiřadili mezi tzv. sekce mládeže přímo podružené straně. Členové sekcí mládeže se od 18 let věku mohli a od 21 let věku museli stát členy KSČ. Plné legality a samostatnosti Komsomol dosáhl v dubnu 1926, kdy přijal nový organizační řád a také nový oficiální název – Říšská organizace mládeže KSČ.⁹³

Pod československý Komsomol spadala též organizace Mladí průkopníci⁹⁴ sdružující pouze děti, vzniklá v roce 1922 podle pionýrské organizace v SSSR.⁹⁵ Mladé průkopníky vedli členové Komsomolu, dětem se ale věnovaly i jiné komunistické organizace, např. Včela, Rudá pomoc a Dělničtí divadelní ochotníci ČSR.⁹⁶ V roce 1931 vznikl Svaz pro péči o proletářské dítě, jehož součástí byli Mladí průkopníci a Kuratorium pro péči o proletářské

⁸⁵ Rodiny dělníků si finančně nemohly dovolit lepší vzdělání svých dětí, bylo tedy poukazováno na nerovnost vzdělání mezi bohatými a chudými. Komunisté řešení viděli v proletářské revoluci, která měla zajistit lepší budoucnost i dělnické mládeži. ČIHÁK (a kol.): *c. d.*, s. 188-189.

⁸⁶ MELICHAR, Bohumil – VRBA, Jakub: *c. d.*, s. 114-117.; ČIHÁK (a kol.): *c. d.*, s. 88.

⁸⁷ Učňové stále museli pracovat 10 hodin a více (dělníci ale měli osmihodinovou pracovní dobu), a to „bez platu, o hladu a v nuzných bytových poměrech. Nadto byla ještě pracovní doba prodlužována na večerním a nedělním vyučování v pokračovacích školách“. *Vzpomínky*, s. 27.

⁸⁸ ČIHÁK (a kol.): *Tamtéž*, s. 87-88.

⁸⁹ BÖHNEL: *c. d.*, s.78.; MELICHAR, Bohumil – VRBA, Jakub: *c. d.*, s. 116.

⁹⁰ *Vzpomínky*, s. 75.

⁹¹ Komsomol byl zakázán dle zákona o shromažďovacím právu č. 135/1867 ř. z., který byl recipován v zákoně č. 121/1920 Sb. V hlavě páté, § 113, odst. 2 bylo řečeno: „Spolek může býti rozpuštěn jen, když jeho činností byl porušen trestní zákon nebo veřejný pokoj a řád.“ Vzhledem k tomu, že Komsomol měl za cíl bojovat proti československému kapitalistickému státu, vyzýval tak k rušení veřejného řádu atd., se dala jeho činnost označit za protistátní a tudíž zákazu hodnou. Zákon je dostupný z: https://psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html

⁹² *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích A Československu v letech 1861-2004*, s. 722.

⁹³ MORKES, František: K šedesátému výročí československého Komsomolu, s. 104. In: *Sociologický Časopis*, roč. 17, č. 1 (1981), s. 104.

⁹⁴ Od 30. let se používal název Rudí průkopníci nebo Rudí pionýři.

⁹⁵ BUDSKÝ: *c. d.*, s. 140.

⁹⁶ BUDSKÝ: *c. d.*, s. 105-106.

dítě. Svaz se staral mj. o hmotné potřeby proletářských dětí během hospodářské krize, pořádal dětské besídky, výlety aj.⁹⁷

Mladý průkopník měl bojovat „za osvobození dělnické třídy ze jha vykořisťovatelů“ a měl také brát větší zřetel na dělnické zájmy než na své vlastní a umět si poradit za všech okolností. Důležitá byla také péče o zdraví a vlastnosti jako vytrvalost, kázeň, odvaha a statečnost. Organizačně se Mladí průkopníci členili do oddílů, při větším počtu do družin. Oddílovou radu tvořil předseda oddílu, zapisovatel, praporečník, pokladník a jiní. Tito byli voleni do svých funkcí za účasti vedoucího Mladých průkopníků, tedy člena Komsomolu nebo strany. Jednotky dětské komunistické organizace měly být tvořeny i na školách a tím lépe působit na děti, ale to se kvůli perzekuci Komsomolu nepodařilo.⁹⁸

Nedostatkem dětské organizace bylo přílišné politizování dětí a malé zaměření na jiné volnočasové aktivity.⁹⁹ Problémem byl i velmi malý počet členů této dětské organizace. Komunisté potřebovali, aby počty budoucích komunistů neklesaly, ale naopak stoupaly. To také vyjádřil jeden funkcionář Komunistického svazu mládeže: „(...) V poslední době vidíme, že dětské hnutí nejenom že neroste, ale spíše naopak se zmenšuje. V tom spočívá nebezpečí pro Komunistický svaz mládeže, zejména v tom smyslu, že nebude lze doplňovat řady Komsomolu.“ Následně dodal, že Komsomol se nesprávně domníval, že i děti mají tak jako svaz mládeže vytvořit „jakousi dětskou politickou stranu“ a frakční práce se žádala i od osmi až devítiletých dětí, což byl velký omyl. „Je třeba vědět, že dětské hnutí má být masovou dětskou organizací, která je sto chránit zájmy dětí, a nejenom je vést do boje, ale i vychovávat a získávat je.“ Za důležité bylo tedy označeno hlavně získávání co nejvíce proletářských dětí do dětské organizace a také lepší školení budoucích vedoucích Mladých průkopníků.¹⁰⁰

Komunisté měli Mladým průkopníkům vštěpovat myšlenky marxismu-leninismu prostřednictvím pro děti přitažlivých aktivit, např. her, písní, loutkového divadla a vyprávění.¹⁰¹ Také byly pořádány až šestitýdenní letní tábory, které měly velmi propracované programy, zaměřené na ideovou výchovu (obsahující přednášky o vzniku světa, tříd, husitství, kapitalismu, Sovětském svazu atd.), nácvi komunistických písní, hraní ideově zbarvených her a scének, sportovní aktivity a nejrůznější umělecké kroužky. Tyto tábory byly jakousi

⁹⁷ BUDSKÝ: *c. d.*, s. 154.

⁹⁸ BUDSKÝ: *c. d.*, s. 145-146.

⁹⁹ Politizování znamenalo zaměření se jen na politickou výchovu dítěte; rovněž to znamenalo snahu vytvořit „mezinárodní komunistickou stranu dětí“. BUDSKÝ: *c. d.*, s. 73-74.

¹⁰⁰ BUDSKÝ: *c. d.*, s. 149.

¹⁰¹ BUDSKÝ: *c. d.*, s. 151.

„politickou školou dětského komunistického hnutí“ a z toho důvodu byly akce Svazu a Mladých průkopníků perzekuovány státem.¹⁰²

Komunistická studentská frakce (Kostufra) vzniklá 15. února 1922 byla další organizace řízená Komsomolem¹⁰³ a sdružovala komunistické studenty na vysokých školách; úspěch měla hlavně mezi nejchudšími.¹⁰⁴ Nejprve se zřizovaly místní skupiny, posléze skupiny na fakultách či ve fakultních spolcích. Opět usilovala o šíření myšlenek marxismu-leninismu. V roce 1932 byla založena Jednota nemajetného a pokrokového studentstva, která byla masovější organizací než Kostufra.¹⁰⁵

Kromě výše zmíněných organizací vznikla v květnu 1921 také Federace dělnických tělocvičných jednot (FDTJ), a to odtržením opozičních skupin od sociálně demokratického Svazu dělnických tělocvičných jednot.¹⁰⁶ Dosavadní, pravicové vedení Svazu totiž nechtělo vést děti a mládež k revolučním idejím sovětského bolševismu a také se domnívalo, že s jejich politickou činností je třeba začít později, ve zralejším věku.¹⁰⁷ Protože opoziční skupiny naopak souhlasily s třídní politikou, byly ze Svazu DTJ vyloučeny.¹⁰⁸ Záměrem Federace byla výchova mládeže v duchu komunismu.¹⁰⁹ V prosinci 1926 se všechny komunistické tělovýchovné a sportovní organizace spojily do Federace proletářské tělovýchovy.¹¹⁰

V rámci FDTJ vznikl dětský tělovýchovný spolek Spartakovi skauti. V roce 1924 se spojili se Skauty práce, spadajícími pod sociálně demokratickou levici,¹¹¹ a vytvořili spolek Spartakovi skauti práce.¹¹² Komunisté odsuzovali původní skauting, československý Junák, který byl vyloženě označen za buržoazní a kapitalistický,¹¹³ který chtěl z dětí vychovat „poslušné vojáky imperialistických armád.“¹¹⁴ Ideálem byl rudý skauting, ve kterém se děti měly stát řádnými komunisty, a to s využitím volné i znásilněné přírody (míněno městské prostředí, kulturu nevyjímaje).¹¹⁵ V organizačním řádu bylo uvedeno: „Dnes se musí každý Spartakův skaut práce, hoch i děvče, státi stopařem, který roznáší myšlenku vítězného boje proletářské

¹⁰² BUDSKÝ: *c. d.*, s. 156-159.

¹⁰³ BUCHVALDEK: *Dějiny Československa v datech*, s. 396.

¹⁰⁴ *Vzpomínky*, s. 129.

¹⁰⁵ *Vzpomínky*, s. 217.

¹⁰⁶ BUCHVALDEK: *c. d.*, s. 394.

¹⁰⁷ BUDSKÝ: *c. d.*, s. 94 a 122.

¹⁰⁸ *Vzpomínky*, s. 207.

¹⁰⁹ ČIHÁK (a kol.): *c. d.*, s. 159.

¹¹⁰ BUCHVALDEK: *c. d.*, s. 400.

¹¹¹ BÖHNEL (a kol.): *c. d.*, s. 160.

¹¹² BUDSKÝ: *c. d.*, s. 105.

¹¹³ *Vzpomínky*, s. 188.

¹¹⁴ BUDSKÝ: *c. d.*, s. 134.

¹¹⁵ BUDSKÝ: *c. d.*, s. 122-123.

třídy do výsek nejzapadlejších. (...) Vyspat se v noci pod stanem, vařit, otužovat se, to k té práci také patří, ale *jen patří*. Naším heslem je K boji proletariátu vždy připraven! Využijme mladického zápalu k romantičnosti, dobrodružnosti, touhy po volném pohybu, čilém, rušném a pestrém životě. Uděláme vše, co bude možno, abychom získali všechnu proletářskou mládež. Odstraníme vliv měšťácké individualistické výchovy ve škole i ve společnosti. Vysvětlíme správný názor na styk s přírodou. V našich skautských oddílech povedeme mládež k otužování těla i zušlechtování ducha, zvykání neohroženosti, osobní obětavosti, vytrvalosti, třídní ukázněnosti, ke třídní uvědomělosti. Spojíme účelnou hru s účelnou prací. Tak vybudujeme naše proletářské oddíly Spartakových skautů práce – náš rudý skauting.“¹¹⁶

Spartakovi skauti práce tedy měli co nejvíce využít přitažlivosti skautingu, ale jen do té míry, aby to bylo ku prospěchu zájmům dělnické třídy.¹¹⁷ Skautští vedoucí například organizovali celodenní výlety do přírody, návštěvy divadla, výstav, letní prázdninové tábory atd. V rámci letních táborů se rudí skauti a skautky učili stopovat, signalizovat, morseovku, hráli mnoho her a hojně sportovali. U táborového ohně se pak zpívalo, diskutovalo a vyprávělo. Součástí byla také politická výchova, kde děti byly poučovány o dějinách a základech marxismu-leninismu. Často také docházelo k setkáním skautů s komunistickými umělci a vědci, kteří jim předávali své znalosti.¹¹⁸

Komunistický svaz mládeže Československa, jenž následně zanikl, inicioval založení Svazu mladých dne 14. července 1936. Jednalo se o masovou nestraničnou organizaci, která měla sdružovat mládež různého politického přesvědčení¹¹⁹ a měla ses stát „základem pro širokou antifašistickou frontu mládeže“.¹²⁰ Na Slovensku vznikl Sváz slovenskej mládeže. Po Mnichovské dohodě byly tyto organizace stejně jako mnohé další rozpuštěny vládou.

Od konce října 1938 do roku 1940 fungovalo Národní hnutí pracující mládeže, které spojovalo mládež komunistickou, sociálně demokratickou a národně socialistickou. Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava byla organizace sice zakázána, ale ve spolupráci s ilegální KSČ vyvíjela ilegální činnost, přičemž v ní měla velký vliv komunisticky orientovaná mládež. Organizace bojovala proti nacismu, germanizaci Čechů a usilovala o obnovu ČSR na nových,

¹¹⁶ BUDSKÝ: *c. d.*, s. 127 a 129.

¹¹⁷ BUDSKÝ: *c. d.*, s. 127.

¹¹⁸ *Vzpomínky*, s. 190-192.

¹¹⁹ MORKES, František: K šedesátému výročí československého Komsomolu, s. 104. In: *Sociologický Časopis*, roč. 17, Č. 1 (1981), s. 105.

¹²⁰ BUCHVALDEK, Miroslav: *Československé dějiny v datech*, s. 410.

socialistických principech. Gestapo je však ochromilo.¹²¹ Jistým pokračováním této organizace byl Komunistický svaz mladé generace, ilegálně existující v letech 1940-1942 pod vedením KSČ, ale nacisté ho zdecimovali.¹²²

2.2 Období po druhé světové válce (1945-1948)

V poválečném období KSČ i KSS chtěly vytvořit jednotnou organizaci mládeže s jednotným programem. Byly toho názoru, že prvorepubliková roztržitost spolkům neschválila a „všechno se mezi sebou pralo“ a lepší by byla existence jedné organizace pro veškerou demokratickou mládež.¹²³ Pod těmito slovy se skrývala snaha KSČ ovládnout veškerou mládež v republice. Postupně vznikl ukrajinský Svaz mládeže Karpat, Svaz slovenskej mládeže a Svaz české mládeže, které byly v roce 1946 „zastřešeny“ Ústředím mládeže ČSR. Vedle jejich vzniku byly po válce obnoveny prvorepublikové organizace pro mládež jako například Junák, Sokol a Orel. Svaz české mládeže se pokoušel připojit k sobě Junáka, ale ten se stal pouze jeho kolektivním členem, tj. byl vnitřně samostatný. KSČ se ho snažila k SČM připojovat ještě více, ale vliv komunistických junáckých vedoucích, kteří propagovali skauting v sovětském duchu, byl poměrně slabý. Plné začlenění Junáka se povedlo až po únorovém převratu v roce 1948, posléze však byl transformován na pionýrské oddíly Junáka a nakonec zlikvidován.¹²⁴

Na začátku července 1945 se na Radhošti uskutečnil manifestační sjezd mládeže. Výsledkem bylo svolání, které požadovalo zachovat organizační a ideovou jednotu mládeže, zahájenou již za okupace.¹²⁵ Na ustavujícím sjezdu s heslem „V jednotě mládeže je síla národa“, který se konal 21. března až 24. března 1946, byly schváleny stanovy svazu, které si například daly za úkol pečovat o prospěch a výchovu mládeže hlavně po politické, kulturní a ideové stránce, pomáhat republice a podporovat program Národní fronty.¹²⁶ Svaz české mládeže „měl

¹²¹ BÖHNEL, Richard (a kol.): *Mladí světa: stručný slovník k dějinám a současnosti mládežnického hnutí*. Praha 1983, s. 120-121. ČERNÝ, Vladimír: Levicové mládežnické organizace na Moravě v protinacistickém odboji. In: KOCIAN, Jiří (a kol.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*. Svazek VIII, Praha 2011, s. 54-55.

¹²² BÖHNEL (a kol.): *c. d.*, s. 76-77.

¹²³ HRŮBEK, Bruno: *Sjednání mladé generace*. Příspěvek k historii mládežnického hnutí v Československu v letech 1945-1950. Praha 1979, s. 17-19.

¹²⁴ FRANC, Martin – KNAPÍK, Jiří: *Mezi pionýrským šátkem a mopedem. Děti, mládež a socialismus v českých zemích 1948-1970*. Praha 2018, s. 329-337.

¹²⁵ BARTOŠ: *c. d.*, s. 15-16.

¹²⁶ BARTOŠ: *c. d.*, s. 34-36.

sdužoval mládež na nestraničké všenárodní základně,¹²⁷ a to od čtrnácti do dvaceti devíti let věku. Základními jednotkami byly místní organizace v místě bydliště. Nekomunistická mládež však z SČM postupně odcházela a začala zakládat vlastní spolky,¹²⁸ což komunisté označili za snahu narušovat jednotu mládeže. Nekomunistické strany Národní fronty byly toho názoru, že se svazy mládeže změnilly na stranické organizace pod kontrolou komunistů a sociální demokracie, v té době značně nachýlené ke KSČ. Podle KSČ byly „nezávislé na politických stranách Národní fronty“,¹²⁹ ve skutečnosti však byly řízeny komunisty.¹³⁰

Co se týče členstva SČM, v roce 1947 bylo v organizaci 300 000 členů, a to převážně mladí dělníci a zemědělci, ale asi polovina byla pasivní. Menšinu tvořili prokomunisticky orientovaní studenti. Zpočátku byla členy také nacionálně socialistická mládež, ale posléze odešla kvůli silnému komunistickému vlivu v organizaci.¹³¹

Na rozdíl od národních socialistů a lidovců, kteří postupně vytvořili vlastní organizace, KSČ prohlásila, že za jedinou mládežnickou organizaci považuje Svaz české mládeže. Vytvořila komise mládeže KSČ v okresech a krajích, jejichž cílem bylo vychovávat mladé lidi politicky a získat je do řad strany. Nebyly samostatnou organizací, byly plně řízeny KSČ.¹³²

Mezi důležité aktivity, na nichž se podílel Svaz české mládeže, patřila práce pro republiku, tzv. Stavby mládeže,¹³³ na nichž mládež přispívala k obnově hospodářství republiky, poznamenaného druhou světovou válkou. Například šlo o výjezd 1200 mladých do pohraničních částí republiky v letech 1945-1946, pomoc při žních,¹³⁴ jiných zemědělských brigádách nebo stavbu Nové hutě Klementa Gottwalda v Ostravě-Kunčicích, kde se vystřídalo až 7000 mladých.¹³⁵ K zapojení měly mládež motivovat soutěže, např. Ve volném čase budujeme republiku, jež spočívala v dobrovolném odpracování co největšího počtu hodin. Svaz mládeže však inicioval i jinou činnost, např. vznikly zájmové kroužky nejrůznějšího druhu od literárních přes divadelní až po přírodovědecké a sportovní. KSČ však po letech kritizovala jejich přílišné zájmové zaměření s absencí ideově politické stránky.¹³⁶

¹²⁷ HŘÍBEK, Bruno: *c. d.*, s. 23.

¹²⁸ KOCIAN, Jirí (ed.): *Tematická příručka k československým dějinám 1948-1989*. Praha 2019, s. 595.

¹²⁹ HŘÍBEK, Bruno: *c. d.*, s. 64.

¹³⁰ V čele SČM byl Václav Koutný a později Zdeněk Hejzlar, oba komunisté. FRANC – KNAPÍK: *c. d.*, s. 379.

¹³¹ FRANC – KNAPÍK: *c. d.*, s. 379-380.

¹³² BARTOŠ: *c. d.*, s. 30.

¹³³ Stavby mládeže vznikly v prosinci 1946. FRANC – KNAPÍK: *c. d.*, s. 379.

¹³⁴ BARTOŠ: *c. d.*, s. 174 a 50.

¹³⁵ BÖHNEL (a kol.): *c. d.*, s. 174.

¹³⁶ BARTOŠ: *c. d.*, s. 25-26, 76.

Během únorových událostí roku 1948 se vedení svazů mládeže postavila na stranu KSČ, k politice obrozené Národní fronty, složené z prokomunisticky smýšlejících politiků, a mj. žádala přijetí demise ministrů.¹³⁷

2.3 Období komunistické totality (1948-1969): Československý svaz mládeže a Svaz pracující mládeže

Po získání moci komunisty bylo rozhodnuto o vytvoření jednotné mládežnické organizace, již se stal Svaz české mládeže a byly rozpuštěny všechny jiné, tj. nekomunistické spolky.¹³⁸ Vytvoření jednotné organizace mělo za úkol Ústředí mládeže. Došlo ke sloučení českého, slovenského, karpatského a polského¹³⁹ svazu mládeže v jedinou jednotnou mládežnickou organizaci s názvem Československý svaz mládeže, a to na slučovací konferenci probíhající 23. – 24. dubna 1949 v Radiopaláci v Praze-Vinohradech. ČSM navazoval na prvorepublikový československý Komsomol a v mnohém mu byl příkladem sovětský Komsomol. Byl „fakticky pouze realizátorem politiky KSČ vůči mládeži“, ¹⁴⁰ tzn. že se jen řídil nařízeními ze strany. Vyjádření komunistů ke vzniku ČSM byla vesměs stejná. Mládež v této organizaci měla za úkol zbavit se zbytků „buržoazního kapitalistického myšlení“ a budovat socialismus.¹⁴¹ Důležitá také byla politická výchova mladých lidí, kteří měli získat kladný vztah k práci, seznámit se s marxisticko-leninskou ideologií a stát se aktivními budovateli socialistického státu.¹⁴²

Prvním úkolem ČSM bylo získat do svých řad široké masy mladých lidí, aby je měl pod kontrolou. Uspořádala se tzv. náborová soutěž, v níž mezi sebou okresy soutěžily v získání co nejvyššího procenta mládeže žijící v daném okrese do ČSM. Ty nejlepší za to poté dostávaly různé ceny a vyznamenání. Pro KSČ bylo důležité, aby se členy organizace stali ti, co jsou opravdu přesvědčeni. Dále potřebovala, aby pro mládež byla samotná organizace přitažlivá: „Skupiny ČSM mají pracovat tak, aby mladý člověk věděl, že v nich najde to, po čem touží;

¹³⁷ BARTOŠ: *c. d.*, s. 83-84.

¹³⁸ KOCIAN, Jiří (ed.): *Tematická příručka k československým dějinám 1948-1989*. Praha 2019, s. 595.

¹³⁹ Míneň Svaz mládeže Karpat a Svaz polské mládeže.

¹⁴⁰ FRANC – KNAPÍK: *c. d.*, s. 380-382.

¹⁴¹ Podle Klementa Gottwalda se pomocí ČSM mohlo snadněji „vychovávat československou mládež v uvědomělé socialistické budovatele.“ Podle ústředního akčního výboru Národní fronty se mládež v této organizaci měla jako první v řadě budovat socialismus. HŘÍBEK: *c. d.*, s. 191.

Viliam Široký za vládu ČSR o mládeži v ČSM: „(...) jde o novou generaci, která má velkou historickou úlohu přivést věc socialismu u nás k úplnému vítězství, která má vybudovat v naší krásné zemi socialismus.“ BARTOŠ: *c. d.*, s. 114.

¹⁴² KOKOŠKA, Jaroslav – LISA, Josef – TŮMA, Vladimír: *Rukověť svazáckého funkcionáře*. Praha 1961, s. 9.

politické uvědomění, vzdělání, společenský život a zábavu i možnost k uplatnění svých tvůrčích schopností.¹⁴³ V roce 1950 měl ČSM přes jeden milion členů a v roce 1962 až na 1, 4 milionu, což byla zhruba polovina celkového počtu mladých lidí v republice. Členství v ČSM přinášelo mladým lidem výhody – především možnost vysokoškolského studia či lepší pracovní pozice.¹⁴⁴ Nevýhodou masovosti bylo, že větší část mládeže ČSM byla neaktivní.¹⁴⁵ Členství v ČSM bylo možné od čtrnácti o dvacet šest let věku. Nejlepší členové byli poté navrhováni za členy KSČ.¹⁴⁶

ČSM byla organizována podobně jako KSČ. Existovaly čtyři úrovně organizace – ústřední, krajská, okresní a základní. Orgány byly výbory, konference/schůze a revizní komise, jež měla na starost především finance. Nejvyšším orgánem byl sjezd ČSM, který se za dobu existence ČSM sešel pětkrát v letech 1950, 1955, 1958, 1963 a 1967. Mezi sjezdy byla organizace řízena Ústředním výborem ČSM a jím volené předsednictvo se sekretariátem.¹⁴⁷ Základní organizace ČSM se zakládaly všude tam, kde byla mládež – tedy v podnicích, školách, domovech mládeže, na vesnicích i ve městech, přičemž pravidlem bylo, že hlavní organizací byla ta na pracovišti, nikoliv v místě bydliště.¹⁴⁸ Vnitřní organizační struktura byla postavena na tzv. demokratickém centralismu, což znamenalo, že „všechny orgány jsou voleny zdola nahoru, každý orgán je povinen zodpovídat se tomu, kdo jej volil, povinnost podřízovat se vyšším orgánům a podřízování menšiny většině.“¹⁴⁹

Bylo potřeba vytvořit také dětskou organizaci, zabývající se dětmi mladšího věku. Pionýrská organizace (PO ČSM) byla založena ve stejné době jako ČSM. Jednalo se o dětskou organizaci, kterou měl na starost Československý svaz mládeže; někteří členové ČSM byli pionýrství vedoucí. Na podzim došlo k zakládání pokusných pionýrských oddílů.¹⁵⁰ Nejmenšími jednotkami byly školní pionýrské skupiny po pěti a více členech. Pro nejmenší školní děti existovaly oddíly Jisker, které vedli pionýři. Opět byla důležitá výchova v duchu marxismu-leninismu (podle výchovného systému Co má znát a umět pionýr rozděleného na čtyři stupně podle věku dětí) a zapojování dětí do budování socialistické společnosti, což plyne i z pionýrského hesla „K budování a obraně vlasti buď připraven!“¹⁵¹ Nejen

¹⁴³ BARTOŠ: *c. d.*, s. 123-124.

¹⁴⁴ FRANC – KNAPÍK: *c. d.*, s. 382. KOCIAN (ed.): *c. d.*, s. 595.

¹⁴⁵ KOCIAN (ed.): *c. d.*, s. 595.

¹⁴⁶ KOKOŠKA – LISA – TŮMA: *Rukověť svazáckého funkcionáře*. Praha 1961, s. 7-8.

¹⁴⁷ KOCIAN (ed.): *c. d.*, s. 596.

¹⁴⁸ HRÍBEK: *c. d.*, s. 193. KOKOŠKA – LISA – TŮMA: *c. d.*, s. 42.

¹⁴⁹ KOKOŠKA – LISA – TŮMA: *c. d.*, s. 39-41.

¹⁵⁰ HRÍBEK: *c. d.*, s. 198.

¹⁵¹ KOKOŠKA – LISA – TŮMA: *c. d.*, s. 16-20.

dospívající, ale i děti se měly účastnit různých brigád – třeba sběru mandelinky bramborové.¹⁵² Ve spolupráci se školou, která například provozovala školní družiny nebo školy v přírodě, měla PO ČSM vyplnit veškerý volný čas dětí, aby je nemohli ovlivňovat jejich rodiče či instituce (např. církve) odporující marxismu-leninismu.

Tak se dělo i v době letních prázdnin, kdy se kromě různých jiných aktivit od padesátých let začaly pořádat také pionýrské tábory, jež mělo na starosti ROH podniku, kde byl zaměstnán jeden z rodičů dítěte. Vedoucí se snažili zkombinovat tábornictví s ideovou výchovou, kam patřila výchova k socialistické morálce, k vlastenectví, k pozitivnímu vztahu k práci (při stavění tábora) aj.¹⁵³

Ideologizace se také dostávala do literatury a filmu. Významným příkladem byla masová čtenářská akce Fučíkův odznak konaná od listopadu 1949, pojmenovaná podle slavného Julia Fučíka, který měl být socialistickým vzorem dětí a mládeže. Tato akce probíhala v rámci čtenářských kroužků, jejichž členové měli přečíst pět knih povinné řady a tři libovolné z výběrové řady, pochopitelně se „socialistickými hodnotami“ – například se jednalo o Annu proletářku od Ivana Olbrachta, Reportáž psanou na oprátce od Julia Fučíka, výbor z revoluční poezie; z výběrové řady pak šlo o knihy socialistického realismu od československých i sovětských autorů. Následoval pohovor, ve kterém měl člen potvrdit, že pochopil význam knih a poučil se z nich do života. Člen, který uspěl, získal od funkcionáře ČSM odznak.¹⁵⁴ Čtenářské kroužky fungovaly v rámci úseku ideové výchovy.

Od druhé poloviny padesátých let se z ČSM stávala čím dál více jen formální organizace. Na přelomu padesátých a šedesátých let byla opět navržena strategie budovatelství socialismu – stavby mládeže, Brigády socialistické práce, zemědělské brigády apod. Až od poloviny šedesátých let se Československý svaz mládeže více zaměřil na volnočasové aktivity mládeže. Na základě ustanovení v nové Ústavě z roku 1960 se měl zvětšit objem volného času pracujících, jenž ČSM chtěl využít pro zintenzivnění sebevzdělávání dětí a mládeže.¹⁵⁵

V průběhu šedesátých let došlo k uvolnění přímého vlivu strany na ČSM a v roce 1967 byly základní organizace řízeny radami ÚV ČSM a začaly vznikat zájmové spolky v rámci ČSM. V roce 1968 postupně došlo k rozpadu Československého svazu mládeže na mnoho

¹⁵² FRANC – KNAPÍK: *Volný čas v českých zemích 1957-1967*. Praha 2013, s. 41.

¹⁵³ FRANC – KNAPÍK: *Volný čas*, s. 47, 374-375.

¹⁵⁴ KOKOŠKA – LISA – TŮMA: *c. d.*, s. 125-126.

¹⁵⁵ FRANC – KNAPÍK: *Mezi pionýrským šátkem*, s. 382-384.

mládežnických organizací. Byl obnoven Junák, vznikl Svaz pracujících mládeže, Svaz vysokoškolských studentů Čech a Moravy, Unie středoškoláků a učňů a mnohé další.¹⁵⁶

V této práci se rovněž zabývám organizací Svaz pracujících mládeže vzniklou v roce 1968, jež byla založena také v národním podniku Slezan. Zaměřovala se na mládež pracující v průmyslových závodech, ústavech a službách. Zprvu byla prodemokratická, ale nakonec se v roce 1969 postavila na stranu normalizačních tendencí. Organizace zanikla 29. června 1970 a členům bylo doporučeno vstoupit do vznikajícího Socialistického svazu mládeže.¹⁵⁷

Na ČSM v normalizačních letech navazoval Socialistický svaz mládeže, jenž měl obdobný vývoj jako organizace mládeže v padesátých a šedesátých letech. Mnoho mladých lidí vstupovalo do SSM, neboť to byla často jediná možnost, jak se dostat na vysokou školu či se sportovně a kulturně či jinak realizovat. Členství tedy bylo především formální, ne z přesvědčení o správnosti komunistických idejí.

¹⁵⁶ KOCIAN (ed.): *c. d.*, s. 597.

¹⁵⁷ BÖHNEL (a kol.): *c. d.*, s. 186.

3 ČSM a SPM ve Slezanu Frýdek-Místek

3.1 Národní podnik Slezan

Frýdek-Místek vznikl v roce 1942 spojením dvou měst rozdělených řekou Ostravicí, slezského Frýdku a moravského Místku. Současný název město získalo v roce 1955.¹⁵⁸ Na území Frýdku a Místku měl textilní průmysl dlouhou tradici už od devatenáctého století. Původně se zde zpracovával len, ale posléze byl vystřídán bavlnou, neboť se lépe zpracovávala. Na konci osmnáctého století nejprve fungovaly textilní manufaktury. Následkem průmyslové revoluce se do výroby dostávala mechanizace, díky níž začaly vznikat textilní továrny. První takovou se v roce 1832 stala firma Josef Munk a synové (později Slezan 09). Další průmyslník Filip Landsberger vlastnil pouze tkalcovnu a úpravnu tkanin, avšak jeho syn Adolf podnik zmechanizoval a postupně rozšiřoval o další objekty. Na konci devatenáctého století v Místku vznikly textilní továrny Aloise Lembergera (Slezan 01) a Jana Elzera (Slezan 03). Na Frýdeckomístecku byly v provozu také mnohé další textilní podniky, například firma Bratří Neumannové (Slezan 07, 08), Karla Herliczky (Slezan 02), Czajanek, raškovická Kirchhof (Slezan 11, 12), Lichtenstern, bratří Žaarové, Josef Bumbala aj.¹⁵⁹

V období Protektorátu Čechy a Morava byly židovské podniky arizovány. Tyto a ostatní podniky v rukou Němců produkovaly hlavně pro nacistickou armádu. Ke konci války z nedostatku surovin a materiálu v mnohých továrnách stagnovala výroba.¹⁶⁰ Po druhé světové válce v roce 1945 bylo deset německých podniků dáno pod státní správu: Burschik a spol. a Burschik, Ladek a spol., Jan Elzer, Karl Gebauer, Franz Herber, Karel Herliczka, A. Landsberger, František Kirchhof, Parma a spol. a Tauschmann. Za jejich vedoucí byli národním výborem ve Frýdku určeni prozatímní národní správci, kteří byli dlouholetými, vysoce postavenými českými zaměstnanci. Následně se stali národními správci titíž, nebo byli nahrazeni spolehlivějšími. Po schválení znárodnovacího dekretu č. 100/1945 Sb. z podniků A. Landsberger a Jan Elzer v březnu 1946 vznikl národní podnik Slezské bavlnářské závody, ke kterému byly později ve stejném roce připojeny ještě textilní závody Burschik a Burschik, Ladek a spol. V rámci druhé vlny znárodnování podle zákona č. 114/1948 Sb. byly do tohoto národního podniku začleněny textilní firmy František Cách a spol., František Křenek a

¹⁵⁸ BARTOŠ, Josef – SCHULZ, Jindřich – TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960*. Svazek 15: okresy Frýdek-Místek a Český Těšín. Olomouc 2000, s. 36.

¹⁵⁹ *125 let textilu v Pobeskydí*. Frýdek-Místek 1958, s. 7, 10-12.

¹⁶⁰ *125 let textilu v Pobeskydí*, s. 27. VAŠKOVÁ, Kateřina: *Historie a každodennost výroby textilky Slezan ve Frýdku-Místku*. (nepublikovaná bakalářská diplomová práce) Ostrava 2020, s. 23-24.

synové, Petr Polach a František Michna, dále Karel Herliczka, František Kirchhof,¹⁶¹ Rudolf Tauschmann, Parma a spol., Josef Kohlmayer a Františka Ludwiga synové (Horní Benešov) a Bezpečnostní sklo (Raškovice). Na konci roku 1949 byl podnik přejmenován na Slezan, národní podnik, bavlnářské závody Frýdek-Místek. K 1. lednu 1950 bylo ve Slezanu osmnáct závodů s 3 751 zaměstnanci, z toho sedm v Místku, čtyři ve Frýdku, dva v Raškovicích, tři ve Frenštátě pod Radhoštěm a po jednom v Tiché a Čeladné.¹⁶² Do roku 1958 však byly malé závody zrušeny a ke Slezanu byl připojen n. p. Buchlovan u Uherského Hradiště.¹⁶³ V roce 1966 měl Slezan podnikové ředitelství a patnáct závodů, z toho Slezan 01 až 10 ve Frýdku-Místku, Slezan 11 v Raškovicích, Slezan 12 ve Frenštátu pod Radhoštěm a Slezan 13 ve Starém Městě u Uherského Hradiště, Slezan 14 ve Veselí nad Moravou a Slezan 15 ve Svatobořicích u Kyjova.¹⁶⁴

Během února 1948 a dříve v podnikovém ředitelství vládly protikomunistické nálady, ale následně byl zásahem akčního výboru Národní fronty prosazen nový prokomunistický výbor ROH a závodní rady.¹⁶⁵ Po získání moci KSČ se mnoho zaměstnanců hlásilo do strany, jen aby získali výhody, později však proběhly čistky.

Slezan byl podnik, kde se zpracovávala bavlna. Surová bavlna se nejdříve dostala do čistírny, v přádelně na křídlových strojích docházelo k vytvoření přástu, z něhož na dopřádacích strojích vznikala jemná příze. Následně příze putovaly do tkalcoven, kde se z nich na několika typech stavů vyráběly tkaniny. Ty se pak upravily v čistírnách režného zboží a posléze došlo k poslední etapě výroby – zušlechťování tkanin, což byla konečná úprava, bělení a barvení.¹⁶⁶ Na začátku existence národního podniku se nejprve vyráběly civilní tkaniny a část produkce se vyvážela do zahraničí, např. do Austrálie, Kanady a Švédska. Od roku 1950 se už produkovaly jen technické tkaniny pro další zpracování v chemickém, obuvnickém a oděvním průmyslu. Ve Slezanu pracovaly dvě třetiny žen a jedna třetina mužů, přičemž mezi zaměstnanci dominovali lidé zhruba do 35 let věku.¹⁶⁷

Všechny závody národního podniku Slezan zpočátku disponovaly zastaralou technikou, proto KSČ usilovala o její modernizaci podle sovětského vzoru. Postupně se začaly rekonstruovat

¹⁶¹ ŠIRC, Alexander: *Vývoj bavlnářského a vlnářského průmyslu v Pobeskydí v letech 1945-1948*. In: Sborník SOkA ve Frýdku-Místku, s. 45-49, 51-51, 55.

¹⁶² PAVELKA, Jan: *Únor 1948 v textilních závodech okresu Frýdek-Místek*, s. 20-21.

¹⁶³ PAVELKA: *c. d.*, s. 58.

¹⁶⁴ LEDEROVÁ, Jarmila: *Ekonomicko-geografická charakteristika n. p. Slezan*. Diplomová práce. Frýdek-Místek 1966, s. 10.

¹⁶⁵ PAVELKA: *c. d.*, s. 23.

¹⁶⁶ *Moderní podnik, moderní výroba: národní podnik Slezan*. Praha 1979, s. 14-18.

¹⁶⁷ LEDEROVÁ: *c. d.*, s. 10-12, 25-26.

jednotlivé objekty počínaje tkalcovnami. Do tkalcoven byly instalovány automatické stavy Hrdina, v mnohých závodech byly instalovány klimatizace a sociální zařízení nebo zavedeny sovětské stroje. V roce 1964 byly tkalcovny n. p. Slezan na Frýdeckomístecku plně automatizovány. V sedmdesátých letech proběhly další modernizace a výstavby nových zařízení.¹⁶⁸

Závody se řídily pracovním řádem n. p. Slezan, který měl zajistit splnění pětiletého hospodářského plánu a zlepšit podmínky zaměstnanců.¹⁶⁹ V něm byly vymezeny povinnosti zaměstnanců a vedení podniku, informace o práci a její bezpečnosti, pracovní kázní a kárných opatřeních. Jednotlivé závody každoročně pracovaly podle kolektivní smlouvy mezi vedením závodu a závodním výborem ROH. Ve Slezanu fungovalo mnoho organizací: závodní organizace komunistické strany, dále ROH, Tělovýchovná jednota Slezan, Svaz pro spolupráci s armádou, Požární ochrana, Československý svaz mládeže a Lidové milice, z nichž všechny poskytovaly kulturní nebo sportovní vyžití – nejrůznější zájmové kroužky a aktivity. Také disponoval mnohými zařízeními, a to závodními jídelnami, odborným učilištěm Slezan s internátem, mateřskými školami a jeslemi, zdravotnickými zařízeními, družstevními byty či ubytovny a rekreačními zařízeními.

Jako zdroj informací o dění v podniku a jeho organizacích sloužil list Textilák vycházející co čtrnáct dní, jenž byl vydáván závodní organizací KSČ, závodními výbory ROH, závodními skupinami ČSM a vedením závodů n. p. Slezan. Názvy tisku byly Bezručův textilák, Lašsko-slovácký textilák a Textilák. Po nějaký čas byl závodní odborovou skupinou ROH závodu Slezan 10 vydáván také Mladý textilák, určený pro mladé zaměstnance a učně ve Slezanu, který přinášel informace o životě učňů a zájmových a mládežnických aktivitách.

3.2 ČSM v n. p. Slezan Frýdek-Místek

Československý svaz mládeže ve Slezanu navazoval na činnost závodních skupin Svazu české mládeže. Jedna z nich vznikla v přádelně závodu 03 na začátku roku 1949 a již tehdy spolupracovala s buňkou tamních komunistů, vyvíjela kulturní činnost (taneční zábavy), výlety a vytyčovala si pracovní závazky na pomoc výrobě. Tyto skupiny byly postupně založeny i na ostatních závodech podniku a z nich vznikly základní organizace ČSM.¹⁷⁰

¹⁶⁸ PAVELKA: *c. d.*, s. 56-58.

¹⁶⁹ *Pracovní řád: Slezan, bavlnářské závody, n. p. Frýdek-Místek*. Frýdek-Místek 1958, s. 3.

¹⁷⁰ ANONYM: *SČM - Historii psalo mládí a nadšení: Začátky mládeže Slezanu*. Textilák, č. 26, 1967, s. 1.

Nejprve je potřeba podívat se na vnitřní strukturu samotné základní organizace ČSM. Nejdůležitějším orgánem byly výroční členské schůze, na nichž docházelo k zhodnocení dosavadní činnosti ZO ČSM v uplynulém funkčním období zpravidla předsedou výboru ZO. Podle stanovené kandidátky poté došlo k volbě nového výboru, jenž řídil činnost závodní organizace v dalším funkčním období. Předseda výboru se volil první a posléze také ostatní členové výboru, ale jejich funkce se stanovila až na první výborové schůzi.¹⁷¹ V průběhu svého fungování se výbor scházel na výborových schůzích. Vzhledem k tomu, že se často dochovaly jen stručné zápisy průběhů schůzí a plány činnosti, není jasné, kolik z plánovaných aktivit se opravdu uskutečnilo. Lze však předpokládat, že se ZO snažila plány své činnosti plnit. Vedle výroční členské schůze probíhaly také členské schůze. Průběh těchto schůzí se zapisoval a jejich originály se posílaly okresnímu výboru ČSM. Dále se také konaly celopodnikové, okresní a krajské konference ČSM. Všude tam posílaly organizace své delegáty a byl tam často přítomen člen závodní buňky KSC, ROH apod. Tyto konference řešily aktuální nedostatky v jednotlivých organizacích ČSM, docházelo ke zhodnocení činnosti a stanovení nových úkolů.

Činnost základní organizace byla rozdělena na úsek budovatelský, politicko-výchovný, kulturní (kulturně-masový), sportovní a organizační. Na následujících řádcích se budu věnovat činnostem svazu, které spadaly pod tyto úseky.

3.2.1 Budování socialismu

Budovatelské nadšení bylo v ČSM patrné od doby založení této organizace. Mládež se svou prací měla stát spoluvůrcem komunismu ve státě. Funkcionáři měli za to, že zvláště mladí lidé z ČSM v tom měli být ostatním příkladem. Na závodech se pětiletka plnila prostřednictvím socialistického soutěžení. Přestože sama socialistická ekonomika byla neefektivní, mladí byli povzbuzováni k překročení plnění výrobního plánu a dohlížení na kvalitu práce (likvidování zmetků). V rámci kontrolních hlídek (hlídek hospodárnosti) se mělo co nejvíce šetřit materiálem a energií. Ve Slezanu bylo těchto hlídek v roce 1961 třicet a byly tvořeny devadesáti šesti mladými lidmi. Okresní výbor ČSM s nimi nebyl spokojen, protože pracovaly nepravdělně a nesystematicky, a tedy prakticky nijak.¹⁷² Svazáci také měli být zlepšovatelé, kteří se podíleli na zavádění moderní techniky a nových metod práce, samozřejmě pouze socialistických, například od sovětských textiláků. Proto byla vyhlášena

¹⁷¹ SSM Slezan Frýdek-Místek, inv. č. 45.

¹⁷² KV ČSM Ostrava, kart. 41, inv. č. 39, *zhodnocení činnosti okresní ČSM na okresní konferenci v roce 1961*.

soutěž Všudybyl a po ní Zelená Marsu.¹⁷³ Zlepšovacímú hnutí se dařilo jen ve Slezanu 02, 03, 07 a 11, v ostatních závodech se angažovali pouze jednotlivci a hnutí bylo celkově velice slabé.¹⁷⁴

V rámci hnutí Brigád socialistické práce (BSP), což byla další forma socialistického soutěžení, se tvořily mládežnické kolektivy, které se pokoušely získat titul BSP. Dávaly si pracovní závazky k různým příležitostem. Ty nejlepší pak často pomáhaly těm slabším kolektivům.¹⁷⁵ Jeden kolektiv ze Slezanu 07 se jmenoval Pádelna československo-sovětského přátelství. V pramenech je uvedeno, že velmi dobře pracoval, dopisoval si s jednou sovětskou textilačkou a rozšiřoval si své politické a odborné znalosti, ale také inspiroval k vytvoření dalších kolektivů na závodě.¹⁷⁶ Mládežnické kolektivy ve Slezanu byly hodnoceny celkem pozitivně. V roce 1961 měl Slezan čtyřicet mládežnických kolektivů a všechny získaly titul BSP. Podnik byl za to pochválen na okresní konferenci ČSM.¹⁷⁷ O rok později jich v podniku bylo třicet devět, z toho devatenáct titul získalo.¹⁷⁸ Budovatelský úsek ČSM byl v roce 1967 na výroční konferenci CZV ČSM hodnocen jako nejaktivnější vlivem osmnácti mládežnických kolektivů v závodech 04, 07 a 08. Další kolektivy v podniku se nevyznačovaly přílišnou aktivitou zřejmě kvůli nestálosti svých členů. V soutěži Zelená Marsu „se projevila stagnace.“¹⁷⁹ V budovatelské práci na tom byl nejlépe závod 07. V roce 1964 tam bylo do socialistické soutěže o získání BSP v třinácti kolektivech zapojeno devadesát členů ČSM, tedy 88 % svazáků. Podle pramene pracovali velmi dobře, proto dvanáct kolektivů z nich získalo titul BSP a jedenáct název „XII. sjezd KSČ“. Tyto kolektivy uplatňovaly nové metody práce sovětských textiláků, zvyšovaly svou kvalifikaci a také plnily plán výroby. Například zavedly metodu Petryšcevové, jež jejich závod osobně navštívila. Podle vedoucí jednoho z mládežnických kolektivů se jim to úspěšně podařilo a vyzvali k zavedení této metody i ostatní závody podniku.¹⁸⁰

¹⁷³ Cílem této soutěže bylo co nejvíce zapojit dělnickou a technickou mládež do technické tvůrčí práce ve všech sektorech a podnicích Severomoravského kraje. Přihlášení řešitelé, tzv. mladí zlepšovatelé, měli podle zadaných technických úkolů podávat zlepšovací návrhy a vynálezy a zavádět je do výrobní praxe. KV ČSM Ostrava, kart. 95, inv. č. 147.

¹⁷⁴ ANONYM: *Více péče zlepšovacímú hnutí*. Textilák, č. 4, 1955, s. 5.

¹⁷⁵ KV ČSM Ostrava, kart. 41, inv. č. 39, *návrh usnesení okresní konference ČSM v roce 1964*.

¹⁷⁶ KV ČSM Ostrava, kart. 98, inv. č. 154, *návrh na udělení titulu BSP mládežnickému kolektivu přadlen závodu 07, n. p. Slezan v Místku, vedený soudružkou Martou Mališovou*.

¹⁷⁷ KV ČSM Ostrava, kart. 41, inv. č. 39, *okresní konference ČSM roce 1961*.

¹⁷⁸ ANONYM: *Z celozávodní konference ČSM: Mladí – naše budoucnost*. Textilák, roč. 12, č. 9, 1963, s. 1.

¹⁷⁹ ANONYM: *Usilujme o zvýšení autority*. Textilák, č. 11, 1967, s. 1.

¹⁸⁰ KV ČSM Ostrava, kart. 41, inv. č. 39, *diskusní příspěvek ČSM Slezanu 07 na okresní konferenci v roce 1964*.

Co se týče socialistických závazků, někdy je mládežníci ve Slezanu plnili na více než 100 %. Zpravidla se uzavíraly ku příležitostem výročí spojených s marxismem-leninismem, jako VŘSR, před sjezdy KSČ nebo ČSM, před prvním májem apod. Mezi závazky se často řadily dobrovolné brigády na pracovišti (mimořádné nedělní směny). Nedělní směny byly často vyhlášeny jen kvůli tomu, aby napomohly splnění plánu závodu. Tak tomu například bylo ve ČSM závodu 03, kde dívky v neděli daný závazek splnily na 117 %.¹⁸¹ Nedělní směny tam byly znovu zavedeny v létě 1952, zřejmě kvůli nestíhání splnění plánu. Také upravovali okolí závodu – například pět mládežníků ze Slezanu-ústředí splnilo závazek k prvnímu květnu 1953, že na úpravě volejbalového hřiště na ústředí odpracují 40 hodin. Díky tomu pak mohlo být hřiště využíváno v letních měsících. Dvacet tři členů ČSM ve Frenštátě pod Radhoštěm v závodě 13 si ku příležitosti světového festivalu mládeže dalo socialistické závazky, které se týkaly překročení výrobního plánu, úpravy okolí kolem závodu, zhotovení pingpongového stolu pro závodní klub aj.¹⁸² Dále členové ČSM pomáhali patronátním JZD na vesnicích hlavně v letních měsících (při žních a sklizni zeleniny), kam byly často posílány nejlepší mládežnické kolektivy. Závazky uzavírali i jednotlivci – jedna svazačka ze Slezanu-ústředí odpracovala třicet brigádnických hodin při žních v JZD v Palkovicích.¹⁸³ Ne vždy se však dařilo plnit všechny uzavřené závazky. Například Jaroslav Šebesta měl navštěvovat SVAZARM do svého nástupu do základní vojenské služby, ale nakonec tam nechodil pravidelně, protože v daný den měl delší pracovní dobu. Byl pokárán, ale závazek nesplnil. Někdy také závazky nebyly splněny vinou funkcionářů ČSM. Julie Ermisová, Květa Pavelková a Jaroslav Válek do roku 1953 nezískali Fučíkův odznak, neboť předsedkyně ČSM nebyla schopna zorganizovat ani jedinou schůzi, na které by proběhla diskuse o jednotlivých knihách. Navíc v závodní knihovně byl těchto knih nedostatek. Závazek byl posléze s jistým zpožděním splněn.¹⁸⁴ Někteří členové ČSM se rovněž zapojili do dlouhodobých brigád v pohraničí. Pohraniční oblasti se po odsunu Němců vyznačovaly nedostatkem pracovních sil, a tak řešení KSČ viděla v tom poslat tam členy ČSM. V roce 1955 KSČ rozhodla o tom, aby jí ČSM pomohla s náborem pracovníků do zemědělství, což mělo přinést zvýšení zemědělské výroby. Na základě pohovorů se členy i nečleny ČSM, které vedli členové výboru ČSM a odboráři, přislíbili někteří mladí účast na čtrnáctidenní až měsíční brigádě.¹⁸⁵ O tyto brigády v pohraničí nebyl moc velký zájem. O tom ostatně svědčí i nezájem o stejnou aktivitu v ZO

¹⁸¹ BADŽGOŇ, S.: *Mládežnická brigáda na 117 procent!* Textilák, č. 3, 1952, s. 8.

¹⁸² SSM Slezan Frýdek-Místek, inv. č. 57, *zápis z členské schůze ČSM záv. skup. Slezan 13, ze dne 14. 7. 1953.*

¹⁸³ ZS ČSM, ÚSTŘEDÍ: *Slovo mladých: Jak plníme závazky.* Textilák, č. 14, 1953, s. 5.

¹⁸⁴ ZS ČSM, ÚSTŘEDÍ: *Slovo mladých: Jak plníme závazky.* Textilák, č. 14, 1953, s. 5.

¹⁸⁵ SSM Slezan Frýdek-Místek, inv. č. 45.

ČSM Slezan-ústředí, jak ze strany členek, tak jejich rodičů, kteří „měli na nábor svůj vlastní názor.“¹⁸⁶

Mladí lidé z ČSM se ve velké míře podíleli i na zvelebování měst a vesnic, tzv. akci Z. V roce 1959 byla jejím hlavním úkolem výsadba okrasných stromů a keřů, dále úklid uvnitř závodů a úprava terénu u budov. V roce 1960 heslo této akce znělo „Za vlast ještě krásnější“. Svazáci a pionýři měli pěstovat okrasné keře a květiny na veřejných prostranstvích, dále pečovat o hroby sovětských vojáků i československých občanů, kteří padli při osvobození republiky na konci druhé světové války, a také budovat svépomocí sportoviště na svých místech působnosti. Rovněž byly ustanovovány hlídky čistoty, které dohlížely na odstraňování podle režimu nevhodných nápisů z budov a zdí, a v neposlední řadě měli mládežníci vyrábět odpadkové koše, které byly posléze rozmístěny po městě či vesnici. V rámci této akce měly být mj. na závodech vyhlášovány týdny či měsíce zkrášlování.¹⁸⁷

Roku 1961 předseda ČSM kritizoval přílišné zaměření Svazu na budovatelství a opomíjení kulturní zábavy jako zpěvu a tanečních zábav a podílu mládeže na osvětové činnosti v obcích.¹⁸⁸ Občas docházelo ke stěžování si na to, že ne všichni mladí byli ochotni budovat socialismus, což souviselo i se zvyšující se kriminální činností (výtržnictví, krádeže, rvaček) hlavně neploletých.¹⁸⁹

Na uvedených příkladech činnosti na budovatelském úseku lze vidět, jak byli mladí využíváni k práci tam, kde byl nedostatek pracovních sil. Toto využívání členů ČSM na práci se často schovalo do socialistických závazků a navenek to nevypadalo nijak negativně či vynuceně. Mladí pak kvůli tomu většinu svého volného času museli věnovat zájmům komunistické strany.

3.2.2 Ideová výchova

Další, velmi důležitou součástí ČSM byla ideová výchova mládeže, jež se soustředila na formování myšlení mládeže cestou marxisticko-leninské ideologie. Uskutečňovala se především prostřednictvím besed Roku ideové výchovy mládeže a Učebního roku ČSM či večerní školy ČSM, které většinou vedli členové KSČ (propagandista, jenž byl dosazen do

¹⁸⁶ SSM Slezan Frýdek-Místek, inv. č. 46, *zápis z posledního politického školení ČSM – hodnocení, konaného dne 22. 5. 1958.*

¹⁸⁷ KV ČSM Ostrava, kart. 95, inv. č. 147, *dopis ÚV ČSM Krajskému výboru ČSM (pro vedoucího tajemníka).*

¹⁸⁸ KV ČSM Ostrava, kart. 41, inv. č. 39, *diskusní příspěvek na okresní konferenci ČSM v roce 1961.*

¹⁸⁹ KV ČSM Ostrava, kart. 41, inv. č. 39, *diskusní příspěvek na okresní konferenci ČSM v roce 1963.*

výboru ČSM).¹⁹⁰ Součástí ideové výchovy byly také čtenářské kroužky, které usilovaly o získání Fučíkova odznaku, péče o nástěnku ČSM a odběr mládežnického tisku. Svazáci byli vzděláváni o socialistické ekonomice (jak lépe vyrábět, uplatnění nové techniky a technologie v podmínkách závodu aj.) a měl být upevňován jejich socialistický vztah k práci. Učební rok také probíhal prostřednictvím takzvaných univerzit, což byly ucelené cykly besed a přednášek na určité téma – tak probíhala například v učilištním ČSM.¹⁹¹

V rámci Učebního roku ČSM probíhaly politické kroužky Nad mapou světa, kde se vysvětlovaly mezinárodní vztahy, a Učíme se o straně pro ideově „vyspělejší“ členy ČSM,¹⁹² ale také kroužek Učíme se o ČSM, který byl pro začínající členy Svazu. Pro tyto kroužky byla typická svázanost s komunistickou rétorikou, nebyly pro svazáky zajímavé a na členské schůzi byly kritizované některými svazačkami.¹⁹³ Součástí kroužku Učíme se o straně například v roce 1960 ve Slezanu-ústředí bylo sedm besed o vzniku KSČ, o třetí pětiletce, rozdílech mezi starou a novou pětiletkou, XI. sjezdu strany a různých otázkách týkajících se tehdejší doby. Diskuse k probíraným tématům byla slabá. Dvakrát se promítal film, čehož se účastnilo průměrně čtrnáct členů.¹⁹⁴ Učebnímu roku ČSM se dařilo v učilištní organizaci, neboť se díky úspěšně provedené agitaci podařilo, že se ho účastnili všichni učni. Probíhaly tři kroužky Učíme se o ČSM, dva kroužky Nad mapou světa a také kroužky Učíme se o straně a čtenářské kroužky, přičemž účast na všech byla skoro 95 %.¹⁹⁵

Přednášky a besedy RIVM se komunisté snažili více přiblížit zájmům mládeže, proto vedle politických témat mezi ně zařadili historické, cestopisné a psychologické. Přesto se však nepodařilo zajistit jejich přitažlivost, a to z toho důvodu, že šlo o snahu dostat marxismus-leninismus do myšlení mladých lidí i skrze tato témata. Výbor ČSM usiloval o co největší, tedy stoprocentní účast na těchto besedách, ale tak tomu nebylo téměř nikdy. Pro zvýšení počtu zúčastněných ve Slezanu 02 dokonce stanovili člověka, který měl docházku kontrolovat,¹⁹⁶ ale zřejmě ani toto opatření nefungovalo. V roce 1967 byla účast na přednáškách RIVM velmi nedostatečná, a to z důvodu nezájmu či dojíždění do bydliště po

¹⁹⁰ KV ČSM Ostrava, kart. 40, inv. č. 39, *zpráva o činnosti okresní organizace ČSM za funkční období 1956-57*.

¹⁹¹ KUBÁŇ, L.: *Nový učební rok v plném proudu*. Textilák, č. 42, 1963, s. 1.

¹⁹² SSM Slezan Frýdek-Místek, inv. č. 46, *zpráva o činnosti ČSM Slezan-ústředí v roce 1959*.

¹⁹³ SSM Slezan Frýdek-Místek, inv. č. 58, *zápis ze druhé členské schůze ZO ČSM Slezan-ústředí, konané dne 19. 2. 1958*.

¹⁹⁴ SSM Slezan Frýdek-Místek, inv. č. 58, *zápis ze závěrečného hodnocení kroužku Učíme se o straně, který se konal 24. 5. 1960*.

¹⁹⁵ KV ČSM Ostrava, kart. 40, inv. č. 39, *diskusní příspěvek z ZO ČSM ve Slezanu 10 na okresní konferenci ČSM v roce 1960*.

¹⁹⁶ Slezan, bavl. závody, Slezan 02, inv. č. 3, *zprávy o činnosti ZO ČSM (1956-1961)*.

pracovní směně.¹⁹⁷ Přednášky se uskutečňovaly nepravidelně a několik plánovaných ve většině závodech vůbec neproběhlo, výjimku tvořil závod 03, kde besedy působily poučně a zajímavě.¹⁹⁸ ČSM ve Slezanu 08 vůbec RIVM nezahájil, jinak na ostatních ZO ČSM v jiných závodech proběhly besedy Strana hovoří s mládeží, o KSČ, o přípravě na V. sjezd ČSM a denivelizaci mezd, z cestopisných o Indii a Řecku, dále o společenském chování a horolezectví.¹⁹⁹ Naopak ČSM na učilišti vytvořilo novou metodu RIVM, která spočívala v soutěžení v různých znalostech týkajících se společnosti, hospodářství, politiky, mládeže samotné aj.²⁰⁰ Avšak v průběhu roku 1968 byl se těmito setkáními problém, „protože ať byly besedy nebo přednášky sebezajímavější, nikoho nezajímaly a ‚netáhly‘.“²⁰¹

Probíhal také Rok stranického školení, jenž politicky vzdělával komunisty i kandidáty na členy strany z různých organizací ve Slezanu. Mezi probíraná témata patřil vznik KSČ, práva a povinnosti člena strany a organizační výstavba KSČ. Pro funkcionáře ČSM i jiných organizací vznikly večerní školy pro ideové vzdělávání.²⁰² V dubnu 1959 byla účast členů na večerní škole ČSM nepravidelná a někteří členové se neúčastnili už několikrát těchto setkání i navzdory domluvám. V ZO ČSM Slezan-ústředí byli účastníci tématem jedné besedy stranického školení zaujati, dostávali odpovědi na své otázky, a tak bylo konstatováno, že školení splnilo svůj účel. Konaly se besedy a v roce 1958 se také probírala Učebnice pro politické školení ČSM. Průměrná účast byla devadesátiprocentní.²⁰³ To však byla světlá výjimka.

Cílem ideové výchovy bylo hlavně posílit socialistické přesvědčení členů ČSM a vzdělávat je v ideologickém duchu, ale soudě podle prozkoumaných pramenů nebyl příliš splněn, hlavně pro neatraktivnost zvolených témat a nedostatečnou účast.

3.2.3 Sportovní a kulturní činnost

Tato činnost byla hlavně záležitostí posílení kolektivnosti mezi členy ČSM. Mezi oblíbené sporty svazáků ze Slezanu patřila odbíjená a stolní tenis. Dále v zimě často jezdili lyžovat na hory. V létě se pravidelně pořádaly letní soutěže, běh Mladé fronty a také pionýrské tábory. O táborech se v pramenech našly jenom zmínky: například v roce 1969 Textilák informoval o

¹⁹⁷ KALÁBOVÁ, Jana: *Nad zahájením RIVM v ZO ČSM: Nejen školit, ale vychovávat*. Textilák, č. 3, 1967, s. 1.

¹⁹⁸ ANONYM: *Usilujme o zvýšení autority*. Textilák, č. 11, 1967, s. 1.

¹⁹⁹ KALÁBOVÁ, Jana: *Nad zahájením RIVM v ZO ČSM: Nejen školit, ale vychovávat*. Textilák, č. 3, 1967, s. 1.

²⁰⁰ TOMAŠTÍKOVÁ, Jana: *Proč jsme nejlepší*. Textilák, č. 16, 1967, s. 1.

²⁰¹ KAVODOVÁ, Zdeňka: *Naše svazácká práce*. Textilák, č. 25, 1968, s. 2.

²⁰² LYČKOVÁ, Božena: *Již v říjnu zahájíme RSŠ*. Textilák, č. 32, 1962, s. 1.

²⁰³ SSM Slezan Frýdek-Místek, inv. č. 46.

pionýrském táboře n. p. Slezan, jenž se odehrál ve dvou turnusech v Rajeckých Teplících. Program byl zaměřen na rekreační a sportovní činnost doplněnou výtvarnou, kulturní a soutěžní stránkou. Konala se tradiční táborová olympiáda a nově i soutěž o stužku sportovce. Trochu problematický byl nedostatek zkušených vedoucích, ale vedoucí tábora jej celkově hodnotil velmi kladně.²⁰⁴

Častokrát se jednotlivé ZO ČSM potýkaly s nedostatkem sportovních potřeb. Členové například museli upravit hřiště na odbíjenou nebo z výtěžků z různých akcí koupit badmintonovou sadu, gramofon či stůl na stolní tenis.

Mezi kulturní aktivity patřila návštěva kina či divadla, taneční zábavy, různé soutěžní večery, svazácké hrátky, soutěže tvořivosti mládeže (STM) a soutěže technické tvořivosti mládeže. Soutěž tvořivosti mládeže vyhlašoval Ústřední výbor ČSM spolu s ROH. Při CZV ČSM ve Slezanu funkcionáři vytvořili komisi pro STM složenou z kulturních referentů jednotlivých ZO ČSM a tříčlenná komise byla také v jednotlivých závodech. Nejprve byla tato soutěž určena pouze pro mladé lidi, ale v roce 1962 se jí mohli účastnit i starší pracovníci. Přihlášení předvedli jakékoli umění (recitaci, zpěv, tanec, fotografii, rozhlasovou relaci aj.) před ostatními v rámci základních soutěžních přehlídek a porota je následně hodnotila podle jejich zapojení do socialistické společnosti, společenské významnosti jejich umění a také umělecké úrovně.²⁰⁵ Na závodě 01 v rámci svazáckých hrátek probíhalo místní kolo soutěže tvořivosti mládeže. Program byl uveden společenskou hrou, kdy skupinky v různých prostředích (např. kavárně) zahrály vtipnou scénku o společenském chování. Následně se vyložilo správné a nevhodné chování v dané situaci. Následovala recitace básní oficiálních autorů, vystoupení kytaristů a scénky z estrádního pásma, jimž však chyběla ukázněnost a vypilování některých scének. Velkým nedostatkem byla slabá účast členů ČSM a to, že necítili žádnou podporu od starších nadřízených.²⁰⁶ Pěvecký soubor Družba z ČSM ve Slezanu-ústředí se v STM umístil na druhém místě. Na další kolo STM nacvičoval třikrát týdně a zpíval při různých příležitostech – na oslavách MDŽ a v JZD v Janovicích.²⁰⁷ Na druhé straně se ale při STM našly i různé nesnáze: například členky ČSM Slezan-ústředí se jí nemohly zúčastnit, neboť jim chyběl klavír i zkušený vedoucí, jenž by jim poradil při plánovaném zpěvu.²⁰⁸

²⁰⁴ MOŽDZIAK, Edvin: *Byl pionýrský tábor úspěšný?* Textilák, č. 43, 1969, s. 2.

²⁰⁵ MAJDYŠOVÁ, Jana: *Připravujeme nový ročník STM.* Textilák, č. 44, 1962, s. 1.

²⁰⁶ rk: *Z průběhu místního kola STM: Svazácké hrátky v tkalcovně 01.* Textilák, č. 5, 1963, s. 1.

²⁰⁷ SSM Slezan Frýdek-Místek, inv. č. 58, *zápis 5. členské schůze ZO ČSM konané 12. 3. 1959.*

²⁰⁸ HAASOVÁ, Zdeňka: *O práci ZO ČSM.* Textilák, č. 4, 1963, s. 3.

Občas někteří nejlepší členové ČSM jezdili za odměnu na zájezdy do Sovětského svazu. Také se jezdilo do kina a divadla zhlédnout ideologicky zabarvená umělecká díla a posléze se o nich diskutovalo.²⁰⁹ Svazáci také chtěli z kavárny závodního klubu Slezan vytvořit kavárnu mladých pro jejich setkávání bez kouře z cigaret a opilých návštěvníků, což zažili během společenských večerů pořádaných závodním výborem ROH.²¹⁰

V šedesátých letech se více začala řešit otázka využívání volného času mládeže po pracovní době. Aktivitu tvořil Československý svaz mládeže, který svou činnost stále zaměřoval hlavně na budovatelství, různé brigády a podobně. Snažil se však volný čas zkulturnit pomocí takzvaných družeb, tedy spolupráce s okolními organizacemi ČSM v jiných podnicích. Například v závodě 01 ve spolupráci s vojenským útvarem Frýdek zorganizovali několik kulturních akcí a vytvořili estrádu, jež vystupovala na svazáckých hrátkách. Rovněž mladí ze závodu 08 uspořádali plesy a taneční zábavy spolu s ČSM z karvinského podniku Mír.²¹¹ Taktéž mladí lidé ze Slezanu 04 jeli společně s horníky Dolu Paskov na výlet na severovýchod Čech, kde se více seznámili s životem a dílem Boženy Němcové.²¹² Rovněž ČSM na učilišti úspěšně navázalo družbu s ČSM hornického učiliště Dolu Fučík. Oba celoučilištní výbory spolu organizovaly taneční i sportovní akce a vznikl takzvaný Džentlmen klub, který měl mladé lidi učit zásadám správného společenského chování. Také se u příležitosti 50. výročí VŘSR konal soutěžní večer v přednesu a překladu poezie a prózy spolu s občerstvením v podobě ruských pirožků a čaje. Probíhaly i turnaje ve stolním tenise a další.²¹³ Svazáci ve Slezanu 11 pořádali také různé taneční zábavy a plesy, o které byl zájem.²¹⁴

Konala se také různá setkání komunistické mládeže, kterých se účastnili i členové ČSM ve Slezanu. Například zimní sraz v Jeseníkách, jehož první ročník organizoval KV ČSM v roce 1961 a na němž probíhaly různé sportovní aktivity jako lyžování, hokej, stolní tenis a šachy. Rovněž tam byla příležitost účastnit se besed se sportovci, promítání filmů a jiného kulturního programu.²¹⁵ V létě se zase konaly Letnice mládeže na Radhošti pořádané krajskými výbory ČSM, Čs. Tělovýchovou a Svazarmem, které v sobě zahrnovaly různé sportovní soutěže,

²⁰⁹ SSM Slezan Frýdek-Místek, inv. č. 58, *zápis z členské schůze ČSM Slezan-ústředí, konané 26. 4. 1956.*

²¹⁰ VLK, Vilém: *Potřebujeme kavárnu mladých.* Textilák, č. 10, 1962, s. 2.

²¹¹ KOLEKTIV AUTORŮ: *Jak využíváme svůj volný čas?* Textilák, č. 14, 1967, s. 2.

²¹² JAROŠKOVÁ, M.: *Svazáci na výletě.* Textilák, č. 34, 1967, s. 2.

²¹³ TOMAŠTIKOVÁ, Jana: *Proč jsme nejlepší.* Textilák, č. 16, 1967, s. 1.

²¹⁴ NOVÁKOVÁ, Marie: *Raškovická mládež se činí.* Textilák, č. 15, 1967, s. 2.

²¹⁵ KV ČSM OSTRAVA: *Všichni do Vrbna pod Pradědem: Na II. zimní sraz mládeže v Jeseníkách.* Textilák, č. 5, 1962, s. 1.

kulturní vystoupení různých souborů apod. Měly svou tradici už od roku 1945, kdy se představitelé mládeže domluvili na vzniku jednotného Svazu mládeže.²¹⁶

Jak již bylo zmíněno, v ČSM byla upřednostňována činnost budovatelského úseku na úkor rozvíjení kultury a sportu, což ale pro mladé znamenalo jen další práci a žádnou zábavu ani odpočinek. Požadovali více prostoru pro tyto aktivity,²¹⁷ ale dočkali se toho až koncem existence ČSM a v rámci SPM.

3.2.4 Členové ČSM

Svaz mládeže usiloval o stoprocentní organizovanost, tj. aby se všichni mladí lidé v závodě (podniku) stali jeho členy. Nábor mladých lidí pracujících v podniku do řad ČSM probíhal tak, že se vypracoval seznam všech mladých lidí do 26 let v závodě. Funkcionáři na další výborové schůzi s mladými lidmi, papírovými členy ČSM i nečleny řešili otázku členství v ČSM, nebo přesvědčovali je ke vstupu do něj. Do organizace v závodě ve Frenštátu pod Radhoštěm byla získána jen jedna dívka, zbylých sedm se k tomu postavilo záporně (byly vdané, nebo nesouhlasily s myšlenkou ČSM).²¹⁸ Nejvíce úspěchů, co se týče získání mladých do ČSM, zaznamenal ČSM ve Slezanu 07, jenž jako první v podniku získal stoprocentní organizovanost. Zaměřil se na mládežnické kolektivy, které zval do výboru na pohovory ohledně jejich činnosti a kulturního života. Každý člověk jednotlivě i v kolektivu prošel několika pohovory, než se stal opravdovým členem ČSM. Získávání prý nebylo nijak vynucené.²¹⁹ Nábor také probíhal prostřednictvím pozvání nečlenů na různé akce pořádané Svazem.

V rámci učiliště ČSM vyvíjel takřka největší aktivitu, aby ve svých řadách pozdější mladé pracovnice a pracovníky podniku udržel i později. Odborné učiliště národního podniku Slezan Frýdek-Místek mělo svůj školní závod Slezan 10. Na začátku padesátých let trvaly učební obory jeden rok.²²⁰ Učanky a učni se mohli vyučit přadlenou a tkadlenou, kuchařkou, soukařkou, provozním zámečnickem, elektromontérem, seřizovačem textilních strojů, chemikem úpraven aj.²²¹ Pro učně a učanky byl publikován ideologicky a propagandisticky

²¹⁶ KV ČSM Ostrava, kart. 113, inv. č. 204.

²¹⁷ Kolektiv autorů: *Tribuna mladých ČSM*. Textilák, č. 18, 1964, s. 1.; *Tribuna mladých ČSM*. Tamtéž, č. 19, s. 1.

²¹⁸ SSM Slezan Frýdek-Místek, inv. č. 45. SSM Slezan Frýdek-Místek, inv. č. 58, *organizační věci ČSM*.

²¹⁹ KV ČSM Ostrava, kart. 41, inv. č. 39, *diskusní příspěvek ČSM Slezan 07 na okresní konferenci v roce 1962*.

²²⁰ SCHULZOVÁ: *Život na domově*. Mladý textilák, č. 6, 1952, s. 2.

²²¹ „Od A až do Zet“. *O práci textiláků a odborném učilišti v bavlnářských závodech národního podniku Slezan, nositele Řádu práce Frýdek-Místek*. Frýdek-Místek 1975, s. 17 a 19.

zabarvený časopis Mladý textilák, jenž vydávala závodní odborová skupina ROH závodu Slezan 10. Začátky ZO ČSM zde byly spjaty s prozatímním výborem, jenž v srpnu 1951 úspěšně pomohl s nábořem členů do vznikající základní organizace, ale nebylo dosaženo sto procentní organizovanosti. Z toho byli viněni rodiče učňů a učenek, kteří „nepochopili význam ČSM“ a nechtěli dovolit svým potomkům být členy.²²²

Každý člen ČSM získal členský průkaz, k jehož výměně docházelo každoročně. Při ní si funkcionáři měli zvat jednotlivé svazáky na pohovor, kde jim znovu vysvětlili smysl členství ve svazu. Chtěli tak předejít formálnosti a papírovému členství v organizaci.²²³

Co se týče vztahů ČSM s KSČ, Svaz měl být zálohou strany, ale realita byla taková, že z většiny členů organizace byli za kandidáty na členství v KSČ navrženi jen jednotlivci – často jen jeden, řidčeji dva členové ČSM v daném funkčním období. To také koresponduje s plánem většiny organizací – navrhnout do KSČ aspoň jednoho člena ČSM. Počet členů KSČ se lze dozvědět nahlédnutím do kandidátek na volbu nových výborů. Například do výboru ZO ČSM ve Slezanu 13 v roce 1954 patřila jen jedna členka strany, předsedkyně Božena Fajkusová,²²⁴ nebo mezi navrhovanými členy budoucího výboru ZO ČSM ve Slezanu 08 v roce 1968 byla Zdenka Šrubařová, jediná členka KSČ.²²⁵ Přibližným sečtením všech získaných mladých do řad KSČ v podniku lze konstatovat, že jich bylo docela dost, ale v rámci jednotlivých organizací opravdu šlo jen o jednotlivce.

V šedesátých letech se v pramenech lze často setkat s výtkami funkcionářů, že členy aktivity ve Svazu nebavily nebo o ně neměli zájem. Nechtěli se bavit v kolektivu, ale chodili na zábavy, do kina či divadla sami.²²⁶ Samotní členové se shodli na tom, že přílišné schůzování a byrokracie nebylo v organizaci na místě, spíše by se měla zaměřit na aktivity, které mladé lidi více sblíží a budou pro ně poutavé, například sport, turistické výlety a hry.²²⁷ Stále se mluvilo o tom, že je potřeba přizpůsobit činnost ČSM zájmům a potřebám mladých lidí, ale tak se stalo až v nové organizaci, ve Svazu pracující mládeže. Podle předsedkyně CZV ČSM byl Svaz organizací nikoli pro mladé, ale mladých lidí – tedy že se mladí lidé měli podílet na zlepšování činnosti ve své organizaci.²²⁸ Organizace však měla fungovat podle plánů

²²² POPKOVÁ, Alena: *ČSM – život naší skupiny*. Mladý textilák, č. 1, 1952, s. 4.

²²³ MAJDYŠOVÁ, Jana: *Odzvonit formálnosti v práci ČSM*. Textilák, č. 37, 1963, s. 2.

²²⁴ SSM Slezan Frýdek-Místek, inv. č. 45.

²²⁵ Slezan, bavl. závody, Slezan 08, inv. č. 4, *zápis členských schůzí ČSM, plán práce a zhodnocení činnosti ČSM (1968)*.

²²⁶ Slezan, bavl. závody, Slezan 02, inv. č. 6, *výroční členské schůze ZO ČSM (1965-1967)*.

²²⁷ Kolektiv autorů: *Tribuna mladých ČSM*. Textilák, č. 18, 1964, s. 1.; *Tribuna mladých ČSM*. Tamtéž, č. 19, s. 1.

²²⁸ KALÁBOVÁ, Jana: *Naše mládež před V. sjezdem ČSM*. Textilák, č. 21, 1967, č. 1.

stanovených „ze shora“²²⁹ a řadoví členové ČSM toho nic moc ani změnit nemohli. S tím souvisela obecně nedostatečná účast na členských schůzích. Ve Slezanu 05 se jich průměrně účastnilo 82 % svazáků. Vedoucí funkcionáři s docházkou nebyli spokojeni a domlouvali těm, kteří měli malou docházku, aby se členských schůzí účastnili; častokrát tak učinili v případě členky Foldynové, některým členům však také vytýkali malý zájem o práci pro ČSM, jako například členu Juřicovi.²³⁰ Podobně na tom byla organizace ve Slezanu-ústředí, kde průměrná účast na členských schůzích byla stejná jako v závodě 05.²³¹ Ve Slezanu 02 byla účast na nich dokonce jen 75 %.²³²

Krátce bych se také chtěla zmínit o PO ČSM v rámci Slezanu. Jak už bylo výše zmíněno, v pramenech se o pionýrské organizaci v tomto podniku psalo jen sporadicky, což je škoda. Jisté je, že některé členky ČSM byly vedoucími pionýrských táborů, jež se snad pravidelně konaly. V roce 1962 padla na okresní konferenci ČSM poznámka, že se svazáci ke svým patronátním pionýrským skupinám chovali „macešsky“. Organizace také měla jen třináct pionýrských vedoucích, a některé na svou činnost úplně zanevřely. Na nový školní rok zajistili třicet pět pionýrských vedoucích-dělníků. Mládežnické kolektivy s titulem BSP měly pionýry vést k manuální práci prostřednictvím besed o své práci – tak například činily ty v závodě 07. Slibovali si, že v dalším školním roce zlepší školení a prodlouží dobu práce budoucích vedoucích,²³³ zda se to však povedlo, není v pramenech uvedeno.

3.3 Rozpad ČSM a Svaz pracující mládeže ve Slezanu

Československý svaz mládeže se v lednu 1968 začal dělit na skupiny podle zájmů a věku. Některé závodní organizace ČSM i nadále pokračovaly se svou činností, ale postupně se jejich činnost oslabovala. Některé přišly o formální členy, jako například ta v závodě 04, jež byla závislá na finanční pomoci závodu. Rozvíjela turistickou a sportovní činnost.²³⁴ Mládežníci z ČSM v závodě 01 trpěli nedostatkem autority a byli často terčem posměchu u starších funkcionářů z jiných organizací ve Slezanu. Mladí se tak cítili být odrazeni od svých plánů a činnost ČSM klesala. Aby získali peněžní podporu od závodu na zájezd do Hluboké

²²⁹ Podle pokynů od okresních a krajských orgánů ČSM.

²³⁰ Tamtéž.

²³¹ HAASOVÁ, Zdeňka: *O práci ZO ČSM*. Textilák, č. 4, 1963, s. 3.

²³² Slezan, bavl. závody, Slezan 02, inv. č. 6, *výroční členské schůze ZO ČSM (1965-1967)*.

²³³ KV ČSM Ostrava, kart. 41, inv. č. 39, *diskusní příspěvek o PO ČSM ve Slezanu na okresní konferenci v roce 1962*.

²³⁴ TOMAŠTIKOVÁ, Jana: *Mohu mluvit? Pomozte mladým*. Textilák, č. 26, 1968, s. 1.

pod Vltavou, upravili na brigádě záhonek u vrátnice. Nikdo si však jejich práce nevšiml ani je za ni neodměnil.²³⁵

Ve Slezanu se uvažovalo, co bude dál. V březnu 1968 v Textiláku vyšel článek *Demokracie do ČSM*, ve kterém se vedoucí funkcionáři ČSM podniku shodli na tom, že chtějí, aby se organizace rozdělila na zájmové skupiny. Zkritizovali představitele ROH a ředitele podniku, kteří diktovali a omezovali mladé lidi ve vyjadřování jejich názorů, místo toho, aby jim radili. Také docházelo ke snižování role ČSM oproti KSČ a ROH. Autoři upozornili na to, že členy ČSM nesmí nikdo umlčovat.²³⁶ V dubnu 1968 už byla tendence k demokratizaci ČSM neudržitelná. Pro některé lidi tato organizace už zanikla, či se rychle rozpadala. Počítalo se s tím, že se na konci roku svolá sjezd, který vyřeší budoucí organizaci mládeže. Organizace ČSM ve Slezanu se klonily k radě pracující mládeže, která měla vést organizaci mládeže v podniku. Rada pracující mládeže chtěla dát prostor pro názory mladých ohledně politické situace a rozvinout sportovní, klubovou a další činnost. V tom všem spoléhala na podporu a pomoc komunistů.²³⁷ Ve Slezanu tedy vznikl Svaz pracující mládeže.

Diskutovalo se o tom, jestli v podniku má být ČSM, či nikoli. Vilém Vlk se ve svém článku vyjádřil, že organizace ČSM je v závodech zbytečná (tam stačí jen zastoupení mladých v ROH a KSČ), ale na školách a vesnicích plní svou úlohu. Argumentoval tím, že jsou mladí lidé mnohdy trapně nuceni účastnit se schůzí a akcí, o něž nemají zájem a také jsou už jiní než nadšenci při nastolování vlády komunistů.²³⁸ Na to reagoval celozávodní výbor ČSM slovy, že pro množství mladých lidí v podniku je nutné, aby tam nějaká mládežnická organizace fungovala, a ohradil se proti „jednostranným pravdám a polopravdám“.²³⁹ Pro jakoukoli formu mládežnické organizace bylo odborné učiliště, neboť ČSM pro ně tvořilo významné aktivity ve volném čase.²⁴⁰

Třicátého prvního května se sešla sociální skupina pracující mládeže, aby řešila otázku mládežnického hnutí v podniku. Došlo k volbě nového vedení rady pracující mládeže, v níž byli zastoupeni vedoucí mládeže z jednotlivých závodů podniku. Kladla důraz na diskusi mezi mladými, prosazování jejich zájmů, jejich větší angažovanost a vytváření příznivých podmínek pro jejich život (manželství atd.). Měla být zahájena klubová činnost na učilišti a dívčího klubu a také vytvořeny debatní kroužky pro starší svazáky. Podle věkových skupin se

²³⁵ SCHEYEROVÁ, Vladislava: *Kdo si nás všimne?* Textilák, č. 27, 1968, s. 1.

²³⁶ Kolektiv autorů: *Demokracie do ČSM*. Textilák, č. 13, 1968, s. 1.

²³⁷ KALÁBOVÁ, Jana: *Jde o naše svazácko-mládežnické hnutí*. Textilák, č. 18, 1968, s. 1.

²³⁸ VLK, Vilém: *Otevřený dopis: Bez, nebo s ČSM?* Textilák, č. 20, 1968, s. 1.

²³⁹ Kolektiv autorek: *Nechceme polemizovat!* Textilák, č. 22, 1968, s. 2.

²⁴⁰ KAVODOVÁ, Zdeňka: *Naše svazácká práce*. Textilák, č. 25, 1968, s. 2.

mělo diskutovat o politických otázkách. Aktivita nebyla vnucována, ale záleželo na rozhodnutí každé jednotlivé mládežnické organizace na závodech, jestli se zapojí, či nikoli.²⁴¹

Vedly se dlouhé debaty o tom, jak má vypadat nová organizace Svaz pracující mládeže. Mnohé mladé lidi to odradilo a vůbec se do ní nezapojili – jednalo se o ty ze závodů 01, 02, 06, 08 a 09. Skupiny SPM fungovaly v polovině závodů Slezanu, aktivní byly především závody 03, 04, 05 a učiliště.²⁴² V rámci závodů fungovaly základní skupiny, které řídila Celozávodní rada SPM, jejíž první předsedkyní byla Libuše Kotoučková. První řádná celozávodní konference SPM se konala 20. února 1970. Charakteristickým rysem skupin SPM ve Slezanu bylo, že vznikly ze základních organizací ČSM, resp. z jejich aktivních členů, a často se jednalo o početně malé skupiny. Například v závodě 04 bylo v ČSM původně třicet čtyři mládežníků, a v SPM posléze jen devět. V závodě 05 se z původních třiceti pěti mládežníků do nové organizace přihlásilo sedmnáct. Co se týče aktivit, skupiny SPM ve Slezanu se zaměřovaly na sportovní, turistickou a jinou zájmovou činnost, ale také plnily socialistické závazky (jako například skupina závodu 05 k 25. výročí osvobození ČSR Rudou armádou). Kromě učilištního SPM nebyla do programů prvního funkčního období jednotlivých skupin zařazena ideová výchova,²⁴³ ale předsedkyně Kotoučková slíbila, že se jí SPM bude věnovat více v novém funkčním období.²⁴⁴

V SPM v závodě 05 proběhlo několik zájezdů – na Znojensko na vinobraní a do textilního podniku v Ružomberoku a také různé menší turistické výlety a s oblibou se hrál volejbal.²⁴⁵ Ve Slezanu 01 se činnost SPM ještě plně nestačila rozvinout, protože skupina vznikla ke konci roku 1969. Skupina se vyznačovala malým počtem členů, proto se účastnila hlavně akcí pořádaných celozávodní radou SPM. Sama pak podnikla turistický výlet do Beskyd nazvaný Po stopách partyzánů, dobrovolně pracovala na mimořádných směnách dle potřeb závodu a dbala na dobrou kvalitu výrobků a čistotu a bezpečnost na pracovišti. Dala si za úkol více rozvinout zájmovou a sportovní činnost.²⁴⁶ SPM ve Slezanu 11 rozvinul mnohem rozmanitější činnost – uspořádal lyžařské zájezdy, výstupy na hory v Beskydech, taneční zábavy, umělecké vystoupení ku příležitosti oslav MDŽ a účastnil se brigád. ROH závodu ho v tom

²⁴¹ ANONYM: *Mladí řekli své slovo*. Textilák, č. 24, 1968, s. 1.

²⁴² ANONYM: *Je naše mládež na scestí?* Textilák, č. 22, 1969, s. 1.

²⁴³ SSM Slezan Frýdek-Místek, inv. č. 5.

²⁴⁴ -vv-: *S mladistvým elánem...* Textilák, č. 8, 1970, s. 2.

²⁴⁵ SSM Slezan Frýdek-Místek, inv. č. 5, *diskusní příspěvek skupiny SPM Slezan 05 na celopodnikové konferenci SPM*.

²⁴⁶ SSM Slezan Frýdek-Místek, inv. č. 5, *diskusní příspěvek skupiny SPM Slezan 01 na celozávodní konferenci SPM*.

finančně i jinak podporovalo.²⁴⁷ V závodu Slezan 04 se mládežníci rádi angažovali v brigádnických sobotách, kdy zvelebili okolí závodu či jeho interiér.²⁴⁸ V učilištní organizaci SPM neměli učni o aktivity zájem, navíc jich v ní bylo jen padesát čtyři a činnost se proto omezila jen na kroužek ručních prací, šití a focení. O sport měli nulový zájem.²⁴⁹ Ve spolupráci s učilištěm dolu Fučík naplánovali taneční hodiny, večírky a také se měly uskutečnit i různé besedy – například s příslušníky Lidových milic, beseda s filmem u příležitosti 100. výročí narození Lenina, setkání s vojáky a příslušníky osvobozovacích bojů. Kromě toho i nadále vydávali svůj časopis Mladý textilák.²⁵⁰

Vedoucí skupiny SPM ve Slezanu 11 se také vyjádřila k plánované integraci mládežnických organizací pod jednu jedinou, budoucí Socialistický svaz mládeže. Navrhovala zvážit všechny výhody a nevýhody, aby pak mladí nelitovali. Integrací by nová organizace mohla zase snadno „zapadnout do starých kolejí“, jako tomu bylo v minulosti s ČSM, čemuž se mělo zabránit jakousi zárukou,²⁵¹ která však nebyla určena. Následující vývoj se vyznačoval tím, že se skupiny SPM přetvořily na základní organizace nově vzniklého Socialistického svazu mládeže ve Slezanu, jenž existoval až do zhroutení komunistického režimu.

²⁴⁷ SSM Slezan Frýdek-Místek., inv. č. 5, *diskusní příspěvek skupiny SPM Slezan 11 na celopodnikové konferenci SPM.*

²⁴⁸ SSM Slezan Frýdek-Místek., inv. č. 5, *diskusní příspěvek skupiny SPM Slezan 04 na celopodnikové konferenci SPM.*

²⁴⁹ DYBOVÁ, Milada: *Problémy mladých na učilišti.* Textilák, č. 9, 1970, s. 2.

²⁵⁰ SSM Slezan Frýdek-Místek, inv. č. 5, *diskusní příspěvek skupiny SPM Slezan 10 na celopodnikové konferenci SPM.*

²⁵¹ SSM Slezan Frýdek-Místek., inv. č. 5, *diskusní příspěvek skupiny SPM Slezan 11 na celopodnikové konferenci SPM.*

Závěr

Československý svaz mládeže ve Slezanu lze celkově hodnotit jako snaživou organizaci, jejíž vývoj však kopíroval obecnou celorepublikovou tendenci. Přestože mnohé ZO často pociťovaly krizi, zvláště co se týče pasivity členstva, téměř vždy se našlo několik nadšených mladých, kteří se pokusili činnost obnovit, nebo aspoň na neaktivitu poukázat prostřednictvím káravého článku v tisku. Velmi dobře na tom organizace byla v rámci budovatelského úseku, zlepšovatelskému hnutí se však nedařilo. Ideovou výchovu nelze úplně zhodnotit, ale vzhledem k nedostatečným účastem a některým stížnostem na nezajímavost besed jsem získala dojem, že nebyla úspěšná tak, jak si funkcionáři představovali. O sportovní a zájmovou činnost byl zájem zřejmě proto, že věnovat se jí v rámci ČSM byla zřejmě jediná možnost, jak se ní dostat.

Při procházení pramenů jsem si všimla, že organizace byla neskutečně zatížená různými plány činností, byrokracií a neustálým schůzováním, které často v základních organizacích měly dost formální povahu soudě podle zápisů ze schůzí. Propagandistické proslovy veškerých funkcionářů organizace téměř vždy vyjadřovaly naprosto stejnou myšlenku – mladí by měli být vedoucí přeměny československého státu na stát socialistický, posléze komunistický, a k tomu je potřeba ještě hodně úsilí a práce, ale snad se to podaří. Jsem toho názoru, že členové Československého svazu mládeže měli jistým způsobem sloužit jako pracovní síly socialistického režimu zdarma, tato úloha se však zakrývala odměňováním (v případě soutěží a nejlepších pracovníků) a slovy, že mladí sami si budují svou budoucnost. ČSM byl navíc silně ideologizován a tuto ideologii se snažil dostat do každé vytvořené aktivity a zřejmě i to způsobilo jeho postupný rozpad.

Zkoumaná problematika je významná jak z pohledu dějin každodennosti, tak z pohledu zkoumání dějin komunistického režimu, a mám za to, že téma různých pokusů kontroly nad společností je blízké i současné době.

Seznam zkratk

CZV ČSM – Celozávodní výbor Československého svazu mládeže

ČSM – Československý svaz mládeže

FDTJ – Federace dělnických tělocvičných jednot

inv. č. – inventární číslo

JZD – Jednotné zemědělské družstvo

kart. - karton

KIM – Komunistická internacionála mládeže

Kostufra – Komunistická studentská frakce

KSČ – Komunistická strana Československa

KSMČ – Komunistický svaz mládeže Československa

KSS – Komunistická strana Slovenska

KV – krajský výbor

n. p. – národní podnik

RIVM – Rok ideové výchovy mládeže

ROH – Revoluční odborové hnutí

SČM – Svaz české mládeže

SNB – Sbor národní bezpečnosti

SPM – Svaz pracující mládeže

SSM – Svaz socialistické mládeže

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

STM – Soutěž tvořivosti mládeže

SVAZARM – Svaz pro spolupráci s armádou

VSŘR – Velká socialistická říjnová revoluce

ZO – základní organizace

Prameny a literatura

Archivní prameny:

Státní okresní archiv Frýdek-Místek, Sběrka soudobé dokumentace Slezan s. p. Frýdek-Místek.

Státní okresní archiv Frýdek-Místek, Slezan, bavlnářské závody, s. p. Frýdek-Místek.

Státní okresní archiv Frýdek-Místek, Socialistický svaz mládeže – podniková organizace Slezan, s. p. Frýdek-Místek.

Zemský archiv Opava, Československý svaz mládeže – Severomoravský krajský výbor Ostrava.

Dobový tisk:

Mladý Textilák 1951-1952

Textilák 1952-1970

Tištěné prameny:

125 let textilu v Pobeskydí. Frýdek-Místek 1958.

BÖHNEL, Richard (a kol.): *Mladí světa: stručný slovník k dějinám a současnosti mládežnického hnutí.* Praha 1983.

BUDSKÝ, František: *Historie dětského hnutí: příspěvek k dějinám dětského hnutí.* Praha 1961.

BUCHVALDEK, Miroslav: *Československé dějiny v datech.* Praha 1986.

ČIHÁK, Miroslav (a kol.): *Protokoly Ustavujícího a Slučovacího sjezdu KSČ: 14.-16. května 1921, 30. října – 2. listopadu 1921.* Praha 1981.

KOKOŠKA, Jaroslav – LISA, Josef – TŮMA, Vladimír: *Rukověť svazáckého funkcionáře.* Praha 1961.

Košický vládní program.

LEDEROVÁ, Jarmila: *Ekonomicko-geografická charakteristika n. p. Slezan.* Diplomová práce. Frýdek-Místek 1966.

Moderní podnik, moderní výroba: národní podnik Slezan. Praha 1979.

MORKES, František: K šedesátému výročí československého Komsomolu. In: *Sociologický časopis*, roč. 17, 1981, č. 1, s. 103-105.

„Od A až do Zet“. *O práci textiláků a odborném učilišti v bavlnářských závodech národního podniku Slezan, nositele Řádu práce Frýdek-Místek.* Frýdek-Místek 1975.

PAVELKA, Jan: *Únor 1948 v textilních závodech okresu Frýdek-Místek.* Frýdek-Místek 1978.

Pracovní řád: Slezan, bavlnářské závody, n. p. Frýdek-Místek. Frýdek-Místek 1958.

Vzpomínky československých komsomolců. Praha 1971.

Literatura:

BARTOŠ, Josef – SCHULZ, Jindřich – TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960.* Svazek 15: okresy Frýdek-Místek a Český Těšín. Olomouc 2000.

ČERNÝ, Vladimír: Levicové mládežnické organizace na Moravě v protinacistickém odboji. In: KOCIAN, Jiří (a kol.): *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu.* Svazek VIII, Praha 2011, s. 52-80.

DEVÁTÁ, Markéta - KOCIAN, Jiří - PERNES, Jiří: *Českoslovenští komunisté a jejich strana.* Praha 2017.

FRANC, Martin – KNAPÍK, Jiří: *Mezi pionýrským šátkem a mopedem. Děti, mládež a socialismus v českých zemích 1948-1970.* Praha 2018.

FRANC, Martin – KNAPÍK, Jiří: *Volný čas v českých zemích 1957-1967.* Praha 2013.

JOCH, Roman: Socialismus a komunismus: styčné body a rozdíly. In: *Dusivé objetí. Historické a politologické pohledy na spolupráci sociálních demokratů a komunistů.* Brno 2006, s. 13-17.

KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1945-1948*, 1. část. Praha 1991.

KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938).* Díl druhý. Československo a české země v krizi a ohrožení (1930-1935). Praha 2002.

KOCIAN, Jiří (ed.): *Tematická příručka k československým dějinám 1948-1989.* Praha 2019.

KRAUS, Jiří (a kol.): *Nový akademický slovník cizích slov. A-Ž.* Praha 2005.

MAREK, Pavel (a kol): *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861-1998*. Rosice u Brna 2000.

MATROSOVÁ, Daniela: Náhled do činnosti základních organizací Československého svazu mládeže na závodech na příkladu Ostravského kraje optikou archivních pramenů 50. a 60. let 20. století. In: *Acta historica Universitatis Opaviensis* 11, 2018, s. 93-101.

MELICHAR, Bohumil – VRBA, Jakub: Komunistická mládež: Radikální aktivismus mezi třídní a nacionální identitou, s. 106. In: *HOP. Historie - Otázky - Problémy* roč. 9, 2017, č. 2, s. 103-121.

NECHVÁTAL, Martin: *15. 5. 1921 založení KSČ: ve službách Kominterny*. Praha 2002.

PÁNEK, Jaroslav: *Dějiny českých zemí*. Praha 2008.

Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004.

RUPNIK, Jacques: *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*. Praha 2002.

ŠIRC, Alexander: Vývoj bavlnářského a vlnářského průmyslu v Pobeskydí v letech 1945-1948. In: *Sborník SOkA ve Frýdku-Místku* 3, 2002, s. 44-58.

VAŠKOVÁ, Kateřina: *Historie a každodennost výroby textilky Slezan ve Frýdku-Místku*. Ostrava 2020 (nepublikovaná bakalářská diplomová práce).

Internetové zdroje:

<https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Socialismus>

http://www.kominternet.cz/dejiny_hnuti_01.html

https://psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html

<http://www.totalita.cz>